

Fig. 1. Kirken i landskabet set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *The church in the landscape viewed from the north.*

VINDING KIRKE

HOLMANS HERRED

Vinding sogn er omtalt 1231 i Kong Valdemars Jordebog.¹ 1329 nævnes sognet i forbindelse med oprettelsen af et nyt præbende og kanonikat ved domkirken i Ribe, hvortil 'Vinding Skovbølling' »in parochia Wynnyngh« blev lagt.² I Ribe Oldemoders kirkeliste fra o. 1376–89, der muligvis er baseret på en ældre liste,³ er kirken anført under Brusk Herred og med tilføjesen 4 skilling sølv, det typiske beløb for Almind Sysselprovstis kirker. Også 1435 dukker sognet op i de bevarede kilder, i forbindelse med at provsten over Jellingsyssel, Henrik Stangenberg, førte vidner ved Holmbo Herredsting.⁴ Tre år senere er kirkens sognepræst omtalt: Per Iversen.⁵

Under landehjælpen 1524–26 bidrog Vinding Kirke med 6 mark; et beløb, der var blandt de fire laveste i

Ribe Stift.⁶ 1555 fik sognepræsten hele kronens part af tienden i Vinding Sogn svarende til otte ørter korn.⁷ 1573 var kirken i så dårlig stand, at den var i fare for at styrte sammen, angiveligt fordi Vinding Kirkes senere sognepræst,⁸ skolemester Rasmus Bredal, havde fæstet kirkens part af tienden, men hverken holdt opsyn med bygningen eller svaret den nødvendige afgift for 1572.⁹ Derfor skulle kirketienden fratages ham og i stedet bortfæstes til en, der var villig til både at svare afgiften og holde kirken i ordentlig stand.

1607 lagde Kronen Vinding Sogn til Vejle Skole, således at skolemesteren skulle betjene sognet, og sognets bønder svare tiende »og andet, som de ere forpligtige at svare Sognepræsten« til skolemesteren.¹⁰ 1610 gav

Fig. 2. Luftfotografi af kirken set fra sydøst. Aalborg Luftfoto 1948-52. I KB. – Aerial photo of the church seen from the south-east.

Kronen Peder Henriksen Rafn i Vinding dens part af korntienden på livstid.¹¹ Af denne skulle der svares tre ørter rug, fire ørter byg og to ørter havre til kirkens sognepræst og andre to ørter havre til lensmanden på Koldinghus. Tienden var fortsat i Rafn-familiens besiddelse 1652.¹²

1649 er det oplyst, at Gesten Kirke (Ribe Amt) efter kongelig befaling havde bidraget med 30 sletdaler til Vinding Kirkes reparation.¹³ Atter 1653 måtte kirken have økonomisk støtte, og efter kongelig befaling bidrog hver formuende kirke i Ribe Stift med en rigsdaler til kirkens reparation; kirkerne i Koldinghus Len bidrog med to rigsdaler hver.¹⁴ Det indsamlede beløb var imidlertid ikke tilstrækkeligt, og 1655 måtte alle formuende kirker i Ribe Stift forunde Vinding Kirke fire rigsdaler.¹⁵ 1666 frasolgte Kronen sin part af korn-tienden af Vinding, Skærup, Pjæsted og Gårsløv kirker i Jerlev Herred sammen med tilsvarende tiender til 18 yderligere kirker i stiftet.¹⁶ En del af Kronens korn-tiende af Vinding Kirke blev købt tilbage 1720,¹⁷ utvivlsomt med det sigte at finansiere Koldinghus Rytterdistrikt. 1690 er Vinding Kirke omtalt sammen med Gårsløv og Smidstrup som de tre bedste kirker i herredet.¹⁸

Ejerforhold. Kirken tilhørte efter reformationen Kronen og var i det tidlige 1700-tal lagt under Koldinghus Rytterdistrikt. Ved auktioner over dettes gods blev den 30. dec. 1766 solgt til købmand Jens Feveile, Vejle (jf. alterkalk og dåbsfad, s. 3917 og 3920).¹⁹ 1782 solgte denne kirken til gårdmændene Niels Nielsen Vinkel, Horsted, og Rasmus Markussen, Vinding. Over de følgende år handlede de to anparter mellem lokale gårdmænd, indtil sognefolkene 1799 erhvervede begge.²⁰ 1799 ejede sognefolket selv kirken, om end kaldsretten fortsat lå hos Kronen.²¹ Den overgik til *selveje* 1. januar 1914.²⁰

Anneksforhold. Fra 1607 var rektor på Vejles latinskole samtidig sognepræst i Vinding, ligesom skolens ældste disciple tjente som løbedegne (jf. s. 187). Fra 1741 var sognepræsten den residerende kapellan i Vejle (se evt. Skt. Nikolaj Kirke, s. 171, †gravsten nr. 24).²² Og 1803 blev det besluttet, at sognet skulle lægges til Gauerlund, når kapellaniet næste gang blev ledigt (effektueret 1807).²² 1855 blev kirken omtalt som anneks til Gauerlund Kirke, i forbindelse med at sognepræsten blev pålagt at afgive Vinding Kirke i tilfælde af en eventuel omannektering.²³ Denne fandt dog først sted 1887, da Vinding blev hovedsogn med Skærup som annekskirke (s. 3955); et forhold der varede frem til 1994.²³

Møntfund. I forbindelse med kirkens restaurering 1962 fremkom 29 mønter, næsten alle middelalderlige, samt en større mængde potteskår og andre fund.²⁴ En del af mønterne havde væsentlig numismatisk interesse, herunder de to ældste, en hidtil ukendt variant af typen Hbg 34 slået i Viborg under Valdemar Sejrs (1202-1241), samt en Ribemønt fra samme periode (variant af Hbg 37). Ca. 13 mønter kunne henføres til perioden 1252-1319, mens en større, senmiddelalderlig gruppe var præget i nordtyske byer. Yngst var en Fredrik IV-skillings fra 1722 (Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, FP 2765).

Ved samme lejlighed blev der under tårngulvet, ved vinduet i sydsiden, påtruffet en samling knogler, der blev tolket som et barneskelet. Knoglerne, der ikke dokumenteredes yderligere, flyttedes herefter til det sydvestre hjørne.

Sagn. Til to kvadre med fordybning samt kirkens to billedkvadre (s. 3894) var der i ældre tid knyttet en overlevering, ifølge hvilken de to figurer forestillede tuneske sørovere, der efter lang tids hærgen var tilfangetaget og dræbt, idet deres kranier efterfølgende var indmuret i væggen;²⁵ et sagn, der givetvis skal ses i forbindelse med de mange indmurede hovedskaller i Vejle Skt. Nikolaj, hvortil lignende fortællinger er knyttet (s. 103).

Kirken ligger i landsbyens sydlige udkant på det bakkedrag, hvor landsbyen er grundlagt. Vest for kirken er således en stejl skråning ned mod den engdal, der også løber nord for kirkegården. Mod øst ligger kirken ud til Vindingvej og dennes parcelhusbebyggelser, mens der syd for kirkegården er opført præste- og sognegård (jf. også ndf.).

Vinding er et af Holmans Herreds mindste sogne; målt i hartkorn det næstmindste.²⁶ Som mange andre bynære sogne oplevede det en betydelig befolkningsstigning i tiden op mod og navnlig efter 1900; befolkningstallet mere end firdobledes fra 1850 til 1939.²⁶ Denne udvikling er fortsat ind i det 21. århundrede; således er marken umiddelbart syd for kirke- og præstegården udstykket til parcelhuse 2020-22, sådan at kirkegården nu i højere grad omslutes af landsbyen.

Kirkegården er rektangulær af form som følge af udvidelser mod øst 1883 og udvidelser mod syd både 1918, 1945, 1968 og 1985.²⁷ De to sidstnævnte udvidelser indlemmede et lidt lavere liggende areal til kirkegården, og det ældre dige markerer endnu det gamle skel.

Kirkegården *hegnes* mod vest af en bøgehæk (2000, landskabsarkitekt Jørgen Nielsen),²⁸ mens

der er et lavt, græsklædt dige af kløvede kampesten mod nord og øst; langs nord er endvidere plantet stynede bøgetræer med cirka 1 m's afstand lige uden for diget. Mod syd er kirkegårdsudvidelsen hegnet af et lidt højere kampestensdige, der i det sydvestlige hjørne suppleres af hæk ind mod de tilstødende parcelhushaver. Det ældre dige aftegner sig endnu, dels er den østligste del bevaret, dels er der anvendt kampesten til forstærkning af de ældre, højereliggende gravsteder, der ligger ud til skellet.

1716 trængte diget alle vegne, men især mod nord og vest, til at blive forhøjet.²⁹ 1817 er det oplyst, at kirkediget var for lavt,³⁰ og 1870 skulle både det nordre og vestre dige omsættes, hvor det var nødvendigt.³¹ Den nordre del af diget blev omsat 1932 og er senest repareret 2010.³²

Hovedindgangen ligger øst for kirken og udgøres af en køreport med svunget dobbeltfløj af gråmalet støbejern hængt i firkantede granitpiller kronet af en kugle. Umiddelbart syd herfor er en

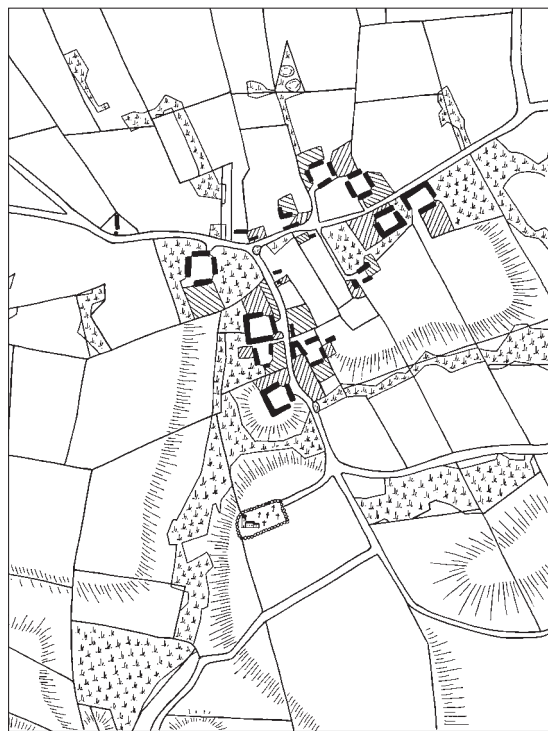

Fig. 3. Matrikelkort 1:10.000. Målt af Hans Gerdes Wegge 1820, tegnet af Freerk Oldenburger 2023. – Cadastral map.

køreport fra 1938,³³ der leder til ligkapellet og den laveliggende kirkegårdsudvidelse. Denne har låge som hovedindgangen, om end den er hængt i piller muret af kløvede kampesten. I det vestre dige er der to fodgængerlåger med stakitfløj hængt i smalle mæglere, alt af stål. De to låger – en fra den højere liggende, ældre del af kirkegården samt en fra udvidelsen – leder ud til en græsklædt sti. Mod syd er etableret en fodgængerindgang med støbejernslåge hængt i granitpiller, der giver adgang til præste- og sognegården.

†*Indgange.* 1716 var indgangen med låge ‘ganske øde’, og kun et par planker kunne genbruges i reparationen.²⁹ 1817 ønskedes stakitporten og lågerne udskiftet.³⁰ 1822 manglede kirkegården både port og låge.³⁴

Bygninger. Syd for hovedindgangen er 1928 opført et ligkapel, der blev taget i brug første gang 6. april 1929.²⁰ Bygningen, der er opført af hvidpudsede mursten på en syld af kløvede kampesten og med rødt tegltag, var oprindeligt ca. 6,5

m lang, men er 1965 udvidet med graverkontor og toilet.²⁸ Bygningen blev atter udvidet med yderligere kontor- og toiletfaciliteter 1996 (arkitekt Ebbe Lehn Petersen).²⁸ Kappellets gavlfør har rundbuet tympanon med et korsrelief og er omgivet af en savbue. Indgangsdøren har en dobbeltfløj af eg med rombemotiv og et greb med årstallet ‘1928’.

Syd for kirkediget ligger både sogne- og præstegård på hver side af en parkeringsplads. Førstnævnte er tegnet 1996 af Ebbe Lehn Petersen, Odense,²⁸ Den omfattede oprindeligt to parallelle længer opført af røde teglsten i løberskifte på en støbt sokkel og var forbundet af en forbindelsesgang til yderligere to kortere, parallelle længer. Efter en udvidelse 2017 (Linjen, Horsens) består den nu af seks sammenhængende, parallelle længer med eget tag og gavle udført som vinduer.³⁵ Præstegården er opført 2015 (Linjen, Horsens). Det trelængede hus er opført af røde teglsten i løberskifte og har rødt tegltag.

Fig. 4. Kirkegårdens hovedindgang (s. 3891). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *The main entrance to the churchyard.*

Fig. 5. Kirken set fra nordøst. Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *The church seen from the north-east.*

†Bygninger. Et †toilet- og materialhus blev 1922 opført 3 m vest for tårnet.²⁰ Bygningen målte 5×3 m og var opført af brædder med tagpap. Den blev nedrevet 1962.³³

I slutningen af 1700-tallet er det oplyst, at sognepræsten boede i Vejle, og at anneksgården var en firlænget gård nordligt i landsbyen (ved nuværende Hans Jørgensensvej), som var bortfæstet³⁶. Gården blev solgt til fæsteren, Niels Markussen, 1794. Da kirken atter blev selvstændigt sogn 1887, benyttedes en præstegård beliggende nord for kirken. Dens stuehus var opført 1832 som en grundmuret, hvidpudset og stråtekt bygning, og omkring den var tilføjet to tilsvarende længer; den ene bar årstallet 1835. 1937 godkendtes planerne om at sælge gården og opføre en ny præstegård på samme matrikel som den nuværende præstegård ligger på. Der var tale om et muret hus på seks fag med valmtag med en lille tilbygning på nordvestsiden.

BYGNING

Den romanske granitkvaderkirke består af kor og skib, hvortil knytter sig et senmiddelalderligt tårn ved skibets vestende og et helt fornyet våbenhus fra 1600-tallet på sydsiden. Bygningen er orienteret solret.

Kirkens *grundplan*, der er afsat med rette vinkler, omfatter et kvadratisk kor i tilknytning til skibet, hvis udvendige længde er den dobbelte af korets. Yderflugten af sidstnævntes flankemure er placeret ud for skibets murkerne, hvorved skibet samlet set er én murtykkelse bredere end koret. De to bygningsdele forbindes af en korbue, hvis åbning svarer til en tredjedel af triumfvæggens bredde. Det beskedne anlægs samlede længde andrager ca. 19,5 m.

Materiale og teknik. Kvaderstenskirkens mure rejser sig over en *skråkantsokkel*, der over et længere stræk vestligt på skibets nordside er anlagt i et lavere niveau i forhold til resten af bygningen (s.

Fig. 6. Kirken set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *The church seen from the south.*

3794, fig. 3). En hjørnefalset kvader i murværket umiddelbart over niveauspringet kompenserer for dette og viser, at springet kan være oprindeligt og måske har sin forklaring i et kortere byggestop.

De veltildannede granitkvadre er omsat flere gange, for eksempel 1719, hvor korkvadrene og kvadrene på skibets nordside nogle steder var løse og måtte omsættes og sikres med ankre, ligesom fugerne overalt måtte fornyes.³⁷ En omsætning af murværket på hele koret og skibets sydside udførtes 1883, hvor en del af murkernen blev erstattet af små teglsten i kalkmørtel og cement.³⁸ Dette foranledigede atter revnedannelser, der udbedredes 1997 (s. 3902).

Kvadrene er på trods af omsætningerne velordnede i 11 lige gennemløbende skifter med forbandt mellem de to bygningsdele, hvilket formentlig afspejler oprindelige forhold. Med få afvigelser aftager skiftehøjden gradvist op efter, og dermed er det nederste skifte på op til 68 cm omtrent dobbelt så højt som de øvre. Både kor og skib er forhøjet, formentlig som led i 1800-tallets tagfornyelser (jf. s. 3899). I modsætning til facaderne er bagmurene af rå, pudset kamp med undtagelse af vinduerne og i hjørnerne, hvor der er anvendt kvadre. Væggen mellem syddøren og

tårnet blev 1719 udhugget og med kalk og sten forbedret.²⁹

Billedkvadre. Kirken udmærker sig ved et par veludførte og interessante figursten med motiver i højt relief (fig. 10–11 og 14c–d). Figuren på skibets sydside viser den gloriøse og fuldskæggede evangelist *Johannes* med kraftigt, tilbagestrøget hår, diminutive fødder og iklædt en fodsid kjortel under en knælang kappe. Hovedet er let på skrå og højre hånd lagt under kinden, mens den venstre støtter højre arms albue, altså en traditionel sørgestilling, velkendt fra periodens korsfæstelsescener;³⁹ stenen måler 31×98 cm. Motivet er i sagens natur tiltænkt en oprejst stilling, muligvis som karmsten i en portal, og har i så fald skullet indgå i en komposition med en modstående Mariafigur og et tympanon med korsfæstelsen.⁴⁰

Relieffet på skibets nordside lader sig ikke med samme sikkerhed identificere. En glatraget mandsperson med tilbagestrøget og stramt ordnet hår i vulster er vist med ansigtet i profil, hængende fra og bundet til en stav i vandret position som et stykke nedlagt vildt. Hoved og ben er bukket ind mod kroppen med knæene på hver side af pælen og anklerne sammenbundne, mens hænderne, der griber om stokken, er bundet fast til denne med et reb, der endvidere slynger sig om

halsen. Motivet forestiller ifølge Mackeprang den bundne djævel, der først på dommedag kommer fri (Åb. 20,1-3), hvorimod en senere fortolkning opfatter figuren som en 'omvendt harejagt'.⁴¹ Stenens oprindelige placering er usikker, men er der tale om den bundne djævel (eller synd), kunne motivet være tiltænkt en position under Johannesfremstillingen i en portal.⁴² Kvaderen, hvis markante motiv yderligere understreges ved materialevalget, en iøjnefaldende og i Skandinavien forholdsvis sjælden stenart i form af sort diorit med hvid kvartsgang, måler 44×60 cm.⁴³

Yderligere to kvadre, begge indmuret i bagvæggen i henholdsvis korets nordvesthjørne og skibets sydøsthjørne, har en cirkulær, skålformet fordybning i overfladen, diameter 18 cm, dybde 8 cm (fig. 13, s. 3891). Formålet med disse er uklart, og da stenene indgår i bygningen på en sådan måde, at der ikke synes at være tale om sekundære indmuringer, er der formentlig tale om genbrugte sten fra anden kontekst.⁴⁴

Dørene vestligst i skibet er placeret over for hinanden, den søndre i brug og gjort bredere 1899, hvor granitindfatningen skulle renses⁴⁵ (allerede 1878 var én af tre dæksten over den rektantede åbning fjernet)⁴⁶, hvorimod den nordre er afblændet, udvendig i flugt med facaden og indvendig som en smal, rektangulær niche (fig. 46). I det ydre, hvor de kvadersatte karme dækkes af en rektangulær og retkantet monolitoverligger, har den smalle åbning målt omtrent 195×85 cm, idet

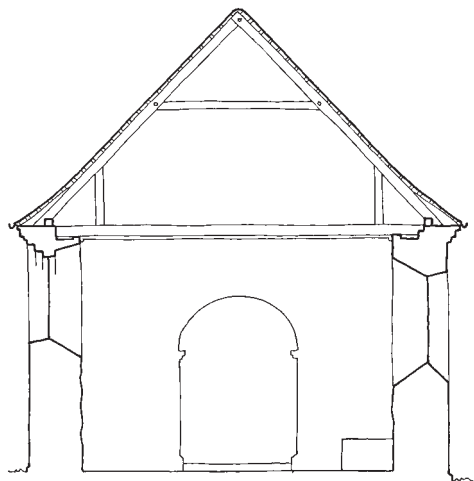

Fig. 8. Tværsnit gennem skibet set mod øst. 1:150. Målt og tegnet af Anders C. Christensen 2023. – Cross section through the nave facing east.

den nedre del over skråkantsoklen nu er jorddækket; indvendig måler nichen 213×108 cm.

Vinduer. Af oprindelige vinduer er kun korets nordvindue i brug (det var tilmuret 1878, jf. fig. 14b), i det ydre opbygget af en sålbænksten, karme af smigsten samt en rektantet monolitoverligger med rundbuet underkant (jf. fig. 5). Kun sålbænken respekterer facadens skifteøjde. Også i det indre, hvor væggen er pudset og kalket, er i hvert fald sålbænk og karme kvadersatte; dimensionerne er udvendig 142×62 cm, indvendig 143×64 cm med en lysning på 98×35 cm.

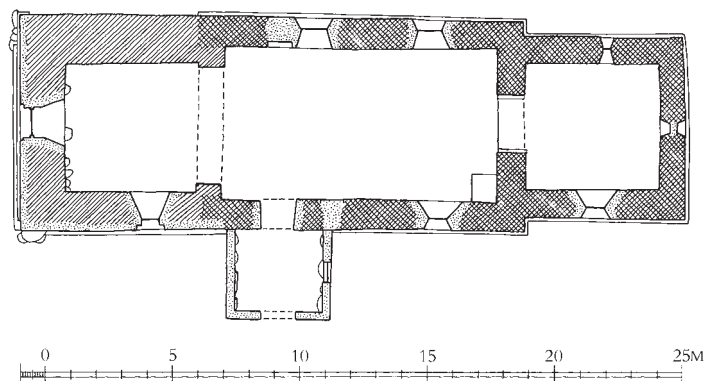

Fig. 7. Plan. 1:300. Målt af Aksel Skov 1959, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2023. Signaturforklaring s. 9. – Plan. Key on p. 17.

Det blændede østvindue, der i det ydre såvel som i det indre står som dyb niche, er udformet på samme vis med dimensionerne 141×61 cm udvendig, 145×64 cm indvendig (fig. 9). Vinduet ønskedes 1881 genåbnet.³¹ Spor af yderligere et tvindue i skibets sydvæg øst for døren synes at stamme fra en noget større åbning, muligvis et senere indsat eller udvidet vindue med en bredde på ca. 80 cm.

Indre. Kor og skib har flade lofter med fornyede bjælker og brædder, sidstnævnte påsømmet undersiden af bjælkerne. Disse er siden o. 1890 markeret af profilerede brædder, mens kantlister er opsat langs væggene.⁴⁵ Bagvæggene blev i slutningen af 1800-tallet dækket af et cementlag, idet kirkens indre 1878 var 'pudset og hvidtet' (fjernet 1962, jf. ndf.). Loftet over skibet var 1719 i dårlig

stand, og især var to egeplanker over døren brøstfældige.²⁹

Korbuen fremstår intakt, som nævnt med en bredde svarende til en tredjedel af triumfvæggens indvendige bredde, men 1878 var stikket 'sunken 1-2 tommer ind', hvilket pudsedes op (jf. fig. 21). Vangerne, der hviler på skråkantede sokler, er sat af hjørnehugne kvadre, mens det rundbuede stik af krumhugne, kileformede sten har vederlag i form af profilerede kragbånd med vulster adskilt af hulkele (s. 3794, fig. 1, 1962 afrenset for kalk). Kragbåndene er ligesom skråkantsoklerne kun at finde mod selve åbningen (fig. 12). Korets gulv er hævet et trin over skibets.⁴⁷

En rest af et af munkesten muret *sidealterbord* i skibets sydøsthjørne undersøgt i forbindelse med kirkens restaurering 1962 (fig. 7-8 og 30). Podiet,

Fig. 9. Korets østgavl (s. 3894). Foto Arnold Mikkelsen 2023. — *The east gable of the chancel.*

Fig. 10. Johannes Evangelisten, vist i oprindelig, opretstående stilling. Billedkvader på skibets sydside. (s. 3894). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *John the Evangelist, shown in original, upright position. Pictorial stone on the south side of the nave.*

der er bevaret til en højde på 62 cm, skyder sig 94 cm ud fra triumfinuren i en bredde på 104 cm.

Af *taggavlene* er kun den nedre del af skibets vestre, af rå kamp opførte og nu kalkede gavl, bevaret mod skibets loft, hvor den har et vandret afsæt på ca. 15 cm. Taggavlens øvre del er i forbindelse med tårnets opførelse ombygget med munkesten. En rundbuet dør med karme af små mursten er etableret efter 1864, hvor en dør mellem skibets loft og tårnets øvre stokværk ønskedes anlagt.⁴⁸

Korets østgavl er helt fornyet med små teglsten (1878 var den 'til dels' fornyet), mens trekantgavlen mellem kor og skib af sikkerhedshensyn blev nedrevet allerede 1700, hvor mange af de store kampesten var nedfaldne.²⁹

Senmiddelalderlige tilføjelser. Tårnet, der i senmiddelalderen blev opført ved skibets vestende, har i tidens løb som følge af ustabil fundering gennemgået flere, store istandsættelser (jf. ndf.). Den forholdsvis lave tilbygning, der er rejst over en kvadratisk grundplan, er jævnbred med skibet og har

Fig. 11. Bundet mandsperson. Billedkvader på skibets nordside. (s. 3894). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Bound man. Pictorial stone on the north side of the nave.*

Fig. 12. Korbuens nordre kragsten (s. 3896). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *The northern corbel of the chancel arch.*

gavle i øst og vest. Materialet er røde munkesten suppleret med rå kamp, der fortrinsvis er anvendt i bagmurenes nedre del. Derudover er en mængde granitkvadre – vel fra skibets nedbrudte vestgavl – genbrugt nederst på syd- og vestfacaden, omfattende et skifte med skråkantet sokkel på sidstnævnte murstykke, hvor kvadrene hæver sig over 6–7 skifter. Især syd- og vestfacaden er vanen tro præget af omfattende skalmuringer, førstnævnte med tegl i munkestensformat (formentlig o. 1890). Facaden mod nord er mindst forstyrret. Sydmuren afsluttes af en falsat gesims med tandsnitsfrise fra 1867, nordmuren med falsgesims svarende til skibets nordre, begge forkrøpede (mod vest).

Kampestensfundamentets øvre del, der er blotlagt på nordsiden, er mod vest og syd erstattet af en høj og kraftigt udkragende sokkel af normalsten, der i sin ældste form formentlig er anlagt som supplement til tidligere anlagte betonunderstøbninger (1959 var soklen cementpudset). Understøbningerne nødvendiggjordes af, at det 80–100 cm dybe fundament kun under den østlige del af nordmuren er anlagt på fast undergrund, hvorimod de øvrige murpartier hviler på opfyld. Dette har i tidens løb afstedkommet betydelige sætningsskader, der flere gange er søgt udbedret,

senest ved en gennemgribende reparation 1988 (jf. ndf.).

Tårnrummet, der åbner sig mod skibet ved en bred, rundbuet arkade, får lys via et rundbuet, udvendig falsat vindue i syd, hvorimod det højere siddende vestvindue med udvendig fals og kurvehanksbuet stik nu giver lys til orgelpulpituret; begge vinduer er i nuværende form resultat af senere ombygninger. Rummet dækkes af et fladt træloft, men udkragende kappevederlag over arkaden og i vestvæggen samt spor af samme mod nord vidner om et planlagt, men aldrig opført hvælv.

I tårnets øvre stokværk, hvortil er adgang via en lem over pulpituret, er – på nær en hævet repos til betjening af klokken ved nordre glamhul – egentlige etageadskillelser ikke bevaret. Glamhullet er rundbuet ligesom de to falsede åbninger i østmuren og det dobbeltfalsede lydhul mod syd. Intet oprindeligt er bevaret af trekantgavlene, hvoraf den østre var af bindingsværk (jf. fig. 15) indtil 1867, hvor den blev erstattet af den nuværende, fuldmurede gavl;³¹ ankerforskud med årstallet 1764 på vestgavlen daterer muligvis dennes ombygning, hvor også tårnets vestvindue fornyedes (s. 3903).

1700 var 'grundvolden' på tårnets søndre side brøstfældig, og af det sydvestre hjørne var en stor del mursten nedfaldne.²⁹ 1719, hvor 'al loftet' i tårnet var væk, ønskedes facaderne mod syd og vest omfugtet.²⁹ Istandsættelsen 1867 er nævnt nedenfor.

Eftermiddelalderlige tilføjelser. Det eftermiddelalderlige våbenhus ud for skibets syddør er første gang nævnt 1700, hvor brædderne ('fjel') på den vestre tagflade skulle udskiftes med tagsten som på den østre side.²⁹ 1792 var våbenhuset i god stand.²⁹ I nuværende form er det imidlertid fra 1962, hvor murene fuldstændigt genopførtes af små, mørkerøde samt gule og rødflammede normalsten, mange formentlig genanvendt. De tynde mure hviler på en 'syld' af granitkvadre, der er bindige med facaden, men hvis rå bagsider rager ud under bagmuren; bred, retkantet syddør og rundbuet vindue i øst.

I sin ældste udformning var bygningen tilsyneladende uden særlige kendetegn, blot var der en forkrøppet falsgesims og øverst i trekantgavlen en cirkulær glug eller blanding, mens dør og vindue havde fladbuet form (jf. fig. 14a og 15);

Fig. 13. Kvader med skålformet fordybning (s. 3895). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Ashlar with bowl-shaped depression.*

sidstnævnte stammede formentlig fra 1856, hvor et 'buet jernvindue' ønskedes anbragt.⁴⁸ 1891 blev døren udvidet og indfattet i en historiserende gavlkomposition bestående af et spidsbuet, falset spejl omgivet af et tandsnit og med korsprydet bund. Flankemurenes forkrøppede gesims – ligeledes smykket af tandsnit – var ført op langs spidsgavlens glatte kam (jf. fig. 17a).³¹ 1902 skulle der lægges nyt loft.⁴⁹ Det faldefærdige murværk stod 1959 med flade Hamborgfuger.

Gesimsen er på nordsiden falset og formentlig jævngammel med vinduerne herunder (jf. ndf.), mens sydsidens savskiftegesims af små teglsten som tårnets er fra 1867.³¹

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. 1573 var kirken så forfalden, at en sammenstyrtning var frygtet, såfremt en reparation ikke i tide blev iværksat.⁵⁰ 1635 ramte en kraftig storm, hvorunder tårnet med 'tindinger og takker' nedblæste, og hvor fem fag af kirken med 'bly, spær, bjælker, loft, skamler o.a. derunder fandtes' blev nedslået, og hvor 'den store grundmur i kirken' slog revner.⁵¹ Reparationerne kostede en formue,⁵² og 1636 blev der fra Erritsø Kirke efter kongelig forordning givet 16 dlr. til kirkens reparation,⁵³ ligesom Herslev Kirke afgav 22 dlr.⁵⁴ Yderligere indkasseredes fra Almind Kirke af kirkeværgen Peder Ravn 60 sletdlr.,⁵⁵ fra Pjedsted 20 dlr.,⁵⁶ mens Harte Kirke afgav 5 sletdlr.⁵⁷ 1653 var situationen igen kritisk, idet der til kirkens reparation blev indsamlet midler fra alle stiftets og lenets kirker,⁵⁸ og to år senere atter 4 rdl. fra alle formuende kirker i lenet.⁵⁹

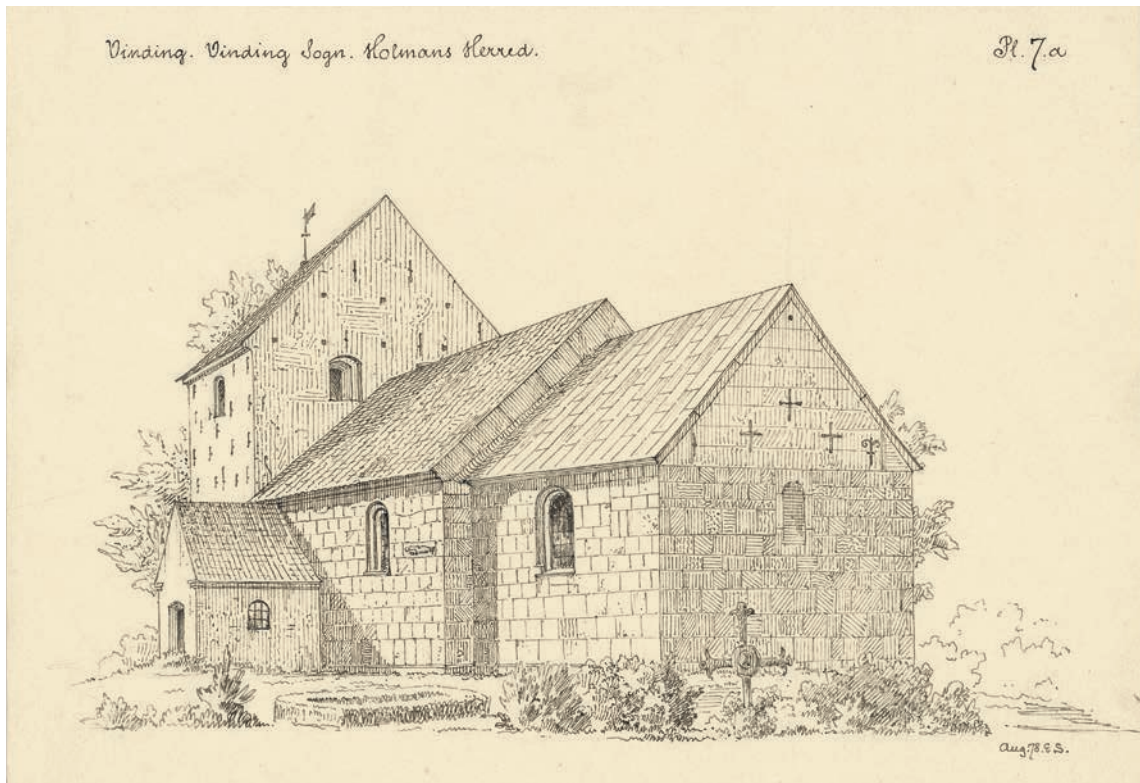
Kirken kunne 1791, som resultat af en få år tidligere udført istandsættelse, betragtes som 'smuk og god' på nær vinduerne (s. 3903),²⁹ og 1811, efter en 'betydelig, udvendig reparation', var bygningen vel vedligeholdt ude som inde.³⁰

1836 var der planer om en istandsættelse, hvor der blandt andet skulle lægges loft over koret og den østre endemur repareres.³¹ Under en ikke nærmere beskrevet hovedreparation 1845, hvor 2.000 mursten og andre materialer blev anskaffet,³¹ blev korgulvet omlagt (s. 3903).⁴⁸

En plan til kirkens *hovedreparation 1866-67*, udarbejdet af L. A. Winstrup, omfattede for tårnets vedkommende østgavlens ombygning, pudsning

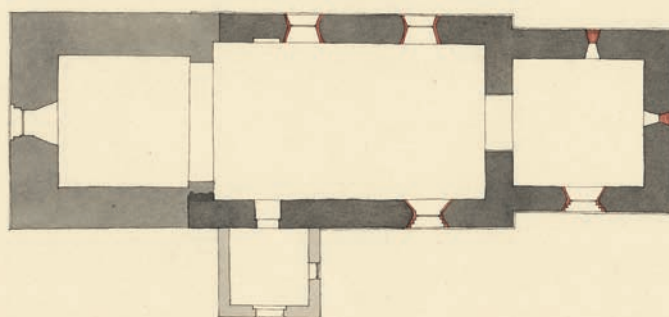
Vinding. Vinding Sogn. Holmans Herred.

Pl. 7. a

Vinding. Vinding Sogn. Holmans Herred.

Pl. 6.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000

Aug. 78. E. S.

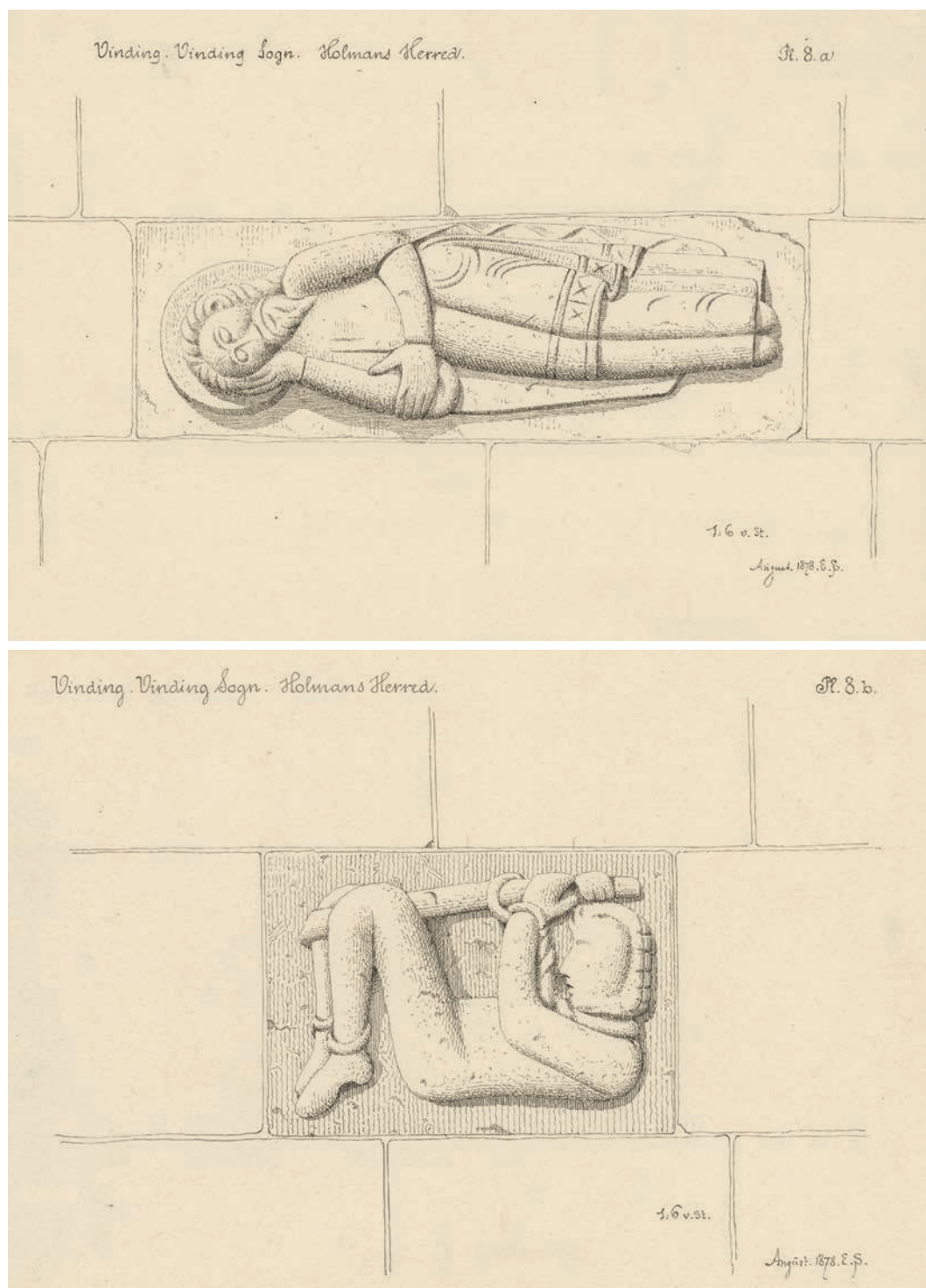

Fig. 14a-d. a. Prospekt set fra sydøst. b. Plan. 1:300. c. Johannes Evangelisten. 1:20. Billedkvader på skibets sydside. (s. 3894). d. Bundet mandsperson. 1:20. Billedkvader på skibets nordside (s. 3894). Målt og tegnet af Erik Schiødte 1878. I NM. — a. View from south-east. b. Plan. c. John the Evangelist. Pictorial stone on the south side of the nave. d. Bound man. Pictorial stone on the north side of the nave.

af murene med cement samt tagrenovering og opmuring af ny gesims. For skibets vedkommende blev loft og tag omlagt og sugfjælen i syd erstattet af muret gesims (jf. ovf.), vinduerne og gulvet renoveret og væggene 'spækket og pudset'.⁶⁰ Reparationen blev afsluttet med opsættelsen af vindfløjen (s. 3907). Muligvis blev tårnets understøbning under disse reparationer første gang udført.

1883 blev kvadrene på korets tre sider og skibets sydside nedtaget og murkernen tilrettet med mursten, kalkmørtel og cement. Kvadrene genopsattes, tilsyneladende på oprindelig plads og nu med Hamborgfuger, der endnu ses på skibets sydvesthjørne;⁴⁵ samme fugning fik også dele af tårnets facade.

Kirkens tilstand var 1907 ved et ekstraordinært syn i forbindelse med kirkens overgang til selveje 'i det hele taget god',⁴⁹ hvilket gentoges 1927.⁴⁹

En hovedistandsættelse 1962 blev udført ved arkitekt Aksel Skov, Århus; ud over en omfattende restaurering af inventaret (s. 3908) blev Hamborgfugerne på koret og skibets sydside fjernet, gulvene omlagt, en nyere vægpuds i skibet nedbanket, korbuekragstenene afrenset for kalk samt varmeanlægget fornyet og skorstenen over skibets

tagryg fjernet. Desuden blev i forlængelse af arbejdet også våbenhuset fornyet (jf. ovf.).

Ved en istandsættelse 1986-89 (arkitekt Kuno Mielby, Skibet) blev tag og facader på tårn og våbenhus restaureret samt tårnfundamentet forstærket med beton, idet der fandtes betydelige sætningsskader i murværket. Cementpudsen på tårnets vest- og sydfacade blev fjernet og betonsokkelen fra o. 1890 erstattet af en muret sokkel med skråkant, og derudover blev ankre og ankerbjælker udskiftet og murenes nedre del ommuret. Indvendig blev tårnarkaden repareret og sikret. En opfølgende restaurering af tårnfacaderne gennemførtes 1994 ved samme arkitekt.

Adskillige revnedannelser i kvadermurværket samt i kirkens bagvægge blev repareret ved en istandsættelse 1997 (arkitekt Kuno Mielby, Skibet), hvor partier af kvaderfacaden omsattes.

En istandsættelse 2000 ved samme arkitekt var koncentreret om tagværkerne, hovedsagelig de i gesimsen indmurede bjælke- og spærender, murremmene samt om tagbeklædningen (s. 3906), ligesom der opsattes en ny tagrende.

Ved istandsættelsen 2008 (arkitekt Ebbe Lehn Petersen, Odense) blev hovedsagelig inventaret fornyet.

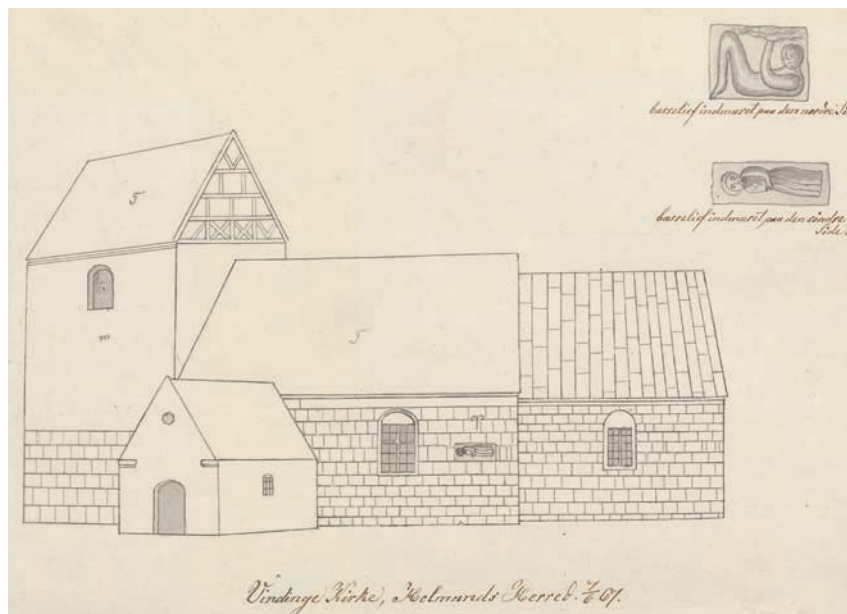

Fig. 15. Ydre set fra syd. Burman Becker 1867. I KB. The church seen from the south.

Fig. 16. Kirken i landskabet set fra nord. Ældre foto i NM. – The church in the landscape, seen from the north.

Gulve. Kirkens gulve består siden 1962 overalt af gule teglfliser i halvtstensforbandt suppleret med bræddegulv under bænke.

†*Gulve.* 1700 blev til kirkegulvets forfærdigelse anvendt 600 mursten, men 1719 fandtes nederst i kirken, 'fra stolene bag kirkedøren og langs ned til fonten aldeles ingen sten'.²⁹ 1792 var gulvet 'skikkelig' godt.²⁹ Korgulvet blev 1845 omlagt med de 'dertil anskaffede sten', og 1860'erne blev gulvet, i forbindelse med nyindretning af koret, mellem alter og knæfald belagt med brædder.⁴⁸ Indtil 1962 var korgulvet belagt med kvadratiske klinter, sorte og gule lagt i diagonalmønster med cementeret kantbort, formentlig fra o. 1900 (jf. fig. 48). Våbenhusets gulv var derimod belagt med røde munkesten i aksmønster, skibets med gule teglsten i samme mønster, overalt dog dækket af kokosmætter. Under bænke var der ferniserede trægulve.

Vinduerne i korets og skibets sydside er fra 1883, begge rundbuede, af granit og med toledet sålbænksten, smigede karmsten og rundbuet stik af krumhugne kilesten. Sålbænkstenene blev tildannet af de eksisterende kvadre, hvorved skiftegangen kunne holdes (jf. fig. 6).³¹ Udvidelsen af skibets vindue i det indre besværliggjordes af den ældre prædikestols placering, jf. den endnu eksisterende murrest i den østre smig (jf. fig. 22). 1867

var de to vinduer retkantede, korets i rundbuet spejl, skibets i fladbuet (jf. fig. 15). De to vinduer samt korets nordvindue er indfattede i jernrammer med rudestillede sprosser.

Vinduerne i skibets nordside – begge med hvidmalede jernrammer – har udvendig smigede karme, mens stikkene har dobbelt fals, østvinduet med kurvehanksbuet form, det vestre rundbuet. Materialet lader sig ikke let bestemme, men stikkets halvtstensfals antyder munkesten, og i så fald kan de være ældre end 1834, hvor 'vinduerne mod nord' under kirkens 'årlige reparation' blev erstattet med 'bedre og større' vinduer; 1838 blev yderlige to fag nye vinduer (ruder?) indsat på et ikke specificeret sted.⁶¹

†*Vinduer.* 1669 betalte kirken Hans Glarmester for at forfærdige et vindue, der var meget brøstfældigt.⁶² Kirkens vinduer var 1700 ved både glas og bly 'brøstholdne', og 1719 manglede der et vindue i skibets nordside; resten behøvede alle forbedring.²⁹ Et nyt fag vinduer blev 1764 indsat i den vestre gavl (jf. murankre, s. 3898).⁶³

1791 tillod vinduerne – ligesom de øvrige kirkevinduer i herredet – ikke lyset at trænge igennem på grund af manglende pudsning og 'glassets karakter'; året efter manglede et par ruder, men ellers var resten velpudsede på nær et par enkelte i koret.²⁹ 1806 omtaltes vinduerne (de roman-

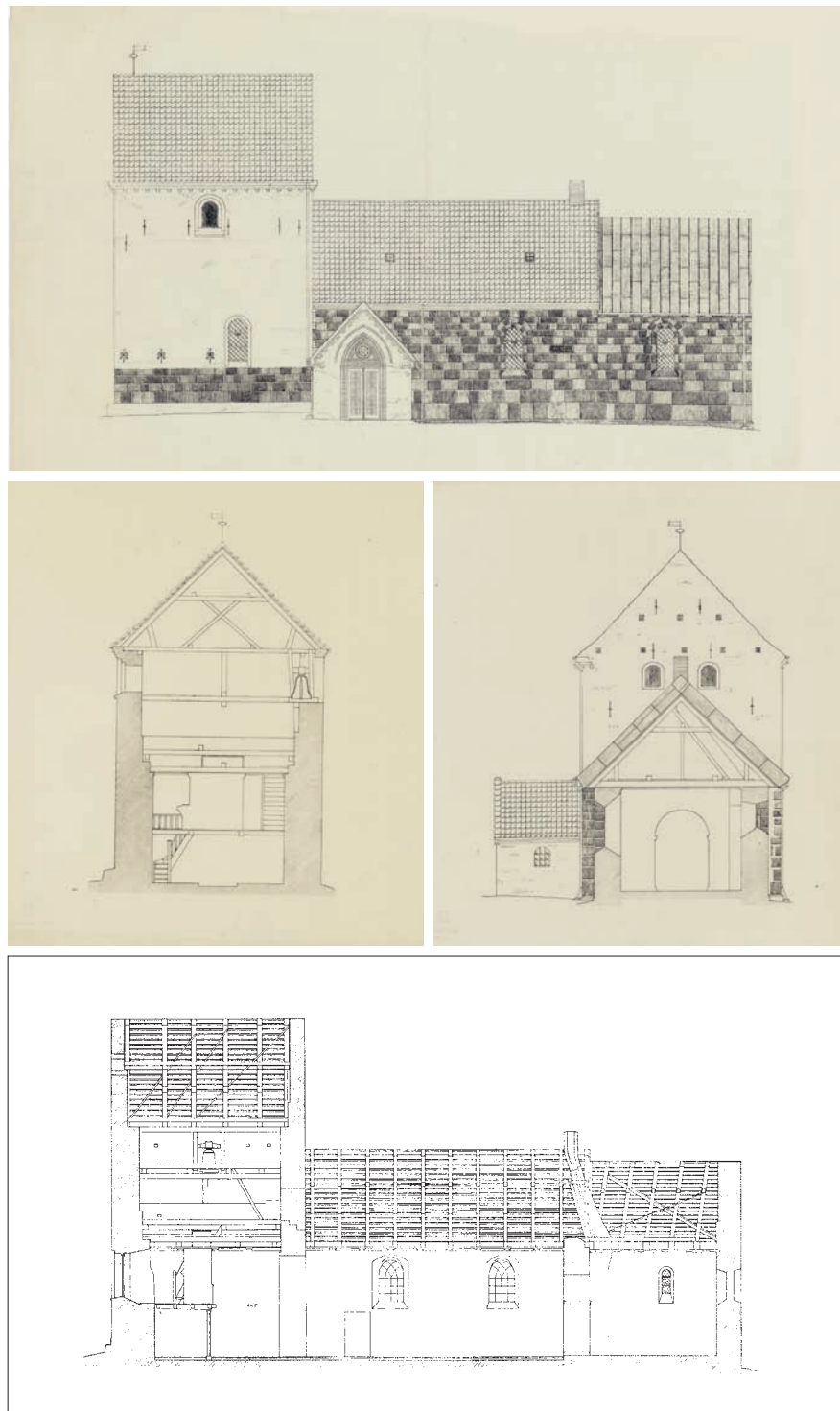

Fig. 17a-d. Opmålinger. 1:300. O. 1962. a. Sydfacade. b. Tværnsnit gennem tårn set mod vest. c. Tværnsnit gennem kor set mod vest. d. Længdesnit set mod nord. — Scale drawings. a. South facade. b. Cross-section of tower looking west. c. Cross section of chancel looking west. d. Longitudinal section looking north.

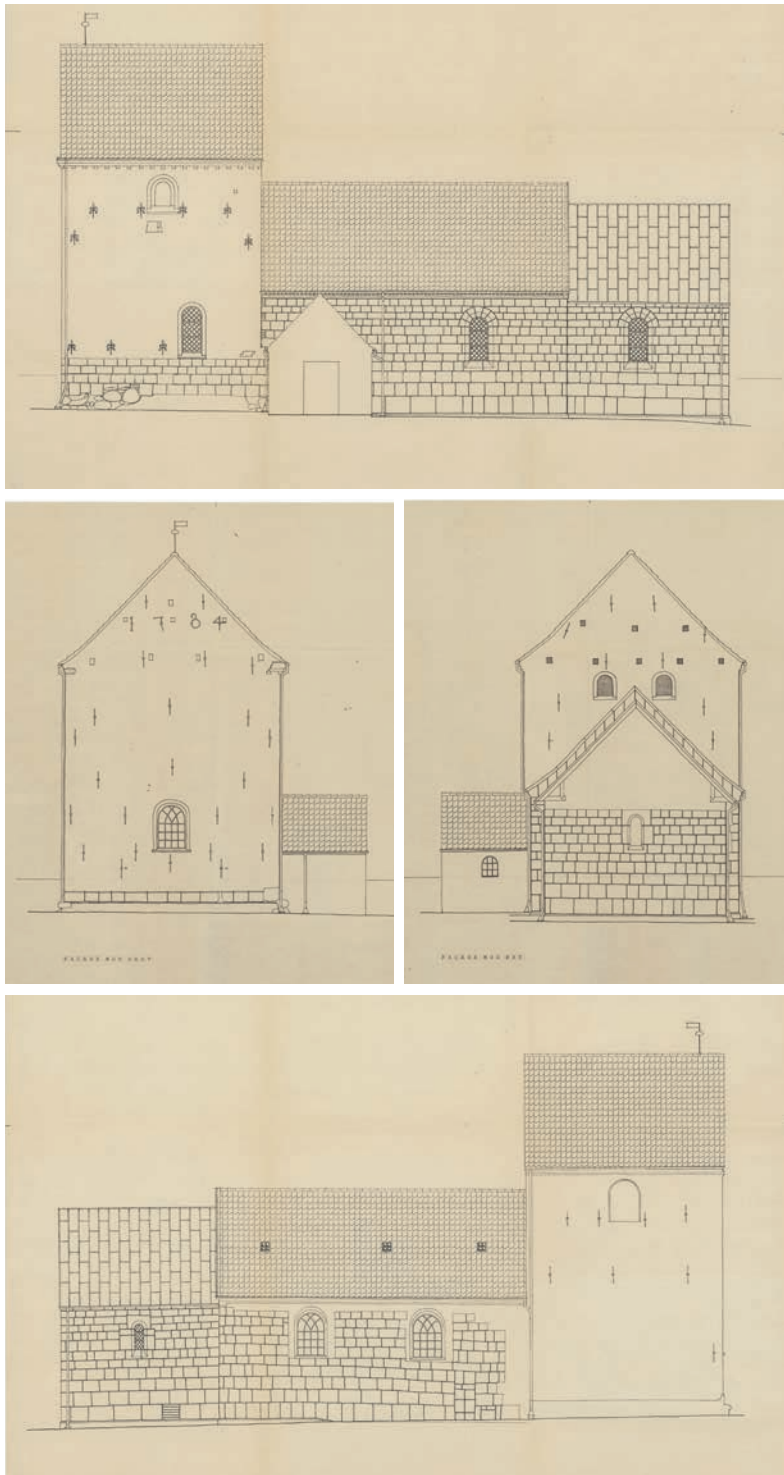

Fig. 18a-d. Opmålinger. 1:300. Målt og tegnet af Kuno Mielby 1986-88. a. Sydfacade. b. Vestfacade. c. Østfacade. d. Nordfacade. — Scale drawings. a. South facade. b. West facade. c. East facade. d. North facade.

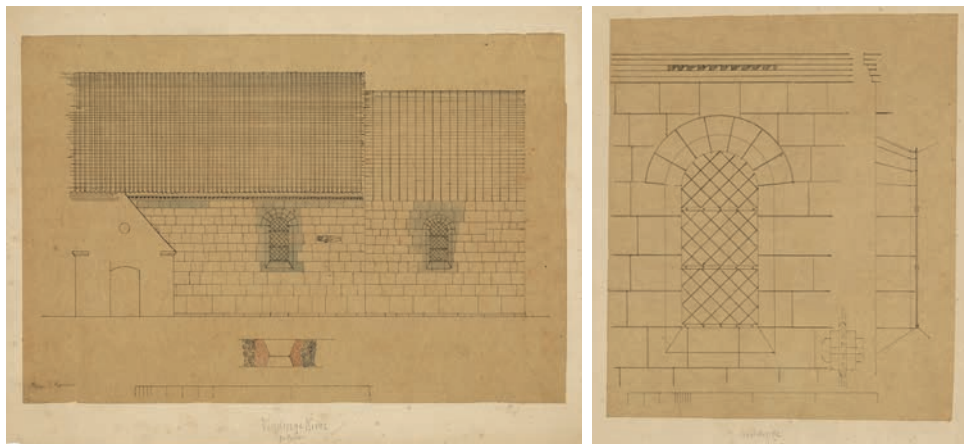

Fig. 19a-b. Sydfacade samt detalje af nye vinduer (s. 3903). 1:300 og 1:75. Målt og tegnet Mogens L. Hansen. – *South facade and detail of new windows.*

ske?) i skibets nordside, idet det ene var tilmuret i flugt med ydermuren, mens det andet kun havde 'usle små' ruder; en genåbning af det tilmurede vindue samt en istandsættelse af det andet skulle afhjælpe problemerne med det ringe lysindfald.³⁶ Vinduerne var 1960 dels af støbejern, dels af smedejern med blyindfatninger.

Tagværker. Korets tagværk – langt overvejende af gammelt egetræ fældet o. 1425, jf. ndf. – tæller syv spærfag, hvert bestående af bindbjælke, spær, hanebånd og korte stivere. Tømmeret i nordsiden har en streghummering på de vestvendte sider. I forbindelse med oplægning af nyt blytag 1995 foretoges en renovering.

Skibets 11 spærfag svarer konstruktionsmæssigt til korets, dog er kun de fire østligste fag helt af egetræ, hvorimod de resterende syv fag er af fyr med korte stivere af eg; sidstnævnte er givetvis genbrug fra skibets ældre tagværk. Tagværket renoveredes 2000 (murremme, bjælke-, spærender) i forbindelse med oplægning af blytag (jf. ndf.).

Tårnets egetagværk består af seks spærfag, der dog indeholder adskillige stykker fyrretømmer. Spærene støttes af korte stivere, og mellem bindbjælker og hanebånd er opsat krydsstivere. Senest renoveret 1988, hvor adskillige rådne tømmerstykker udskiftedes, herunder den ydre murrem.

Våbenhusets tagværk består af fire spærfag med hanebånd, alf af fyrretræ.

Klokkestolen, der er placeret ud for nordmurens glamhul, består af fire gamle egestolper på fodremme, hvorimellem vuggebommen er op-hængt. Stolen blev omsat 1988, idet den før var fæstnet direkte i nordmuren.

Dendrokronologiske undersøgelser. Fra korets tagværk er 2022 udtaget ni boreprøver, hvoraf seks er daterede. Alle viser, at træernes fældningstidspunkter ligger o. 1425.⁶⁴

Tagbeklædning. Kor og skib er blytækkede, mens tagene på tårn og våbenhus er belagt med vingetegl. Skibets belægning er fra 2000 (jf. blyplader på begge sider med samme årstal, formentlig T. Hermansen & Søn, Åbybro),⁶⁵ mens korets senest er omlagt 1995 (T. Hermansen & Søn, Åbybro), jf. støbte initialer på sydsiden, »H H/ 1995/«, hvorunder utydelig tekst. Tårnets tagtegl er op-lagt 1988.

†*Tagbeklædning.* Blytagene er tidligst omtalt 1700, hvor der på koret manglede ni 'tavler' på sydsiden, mens otte på nordsiden var erstattet af egebrædder; taget var endelig 1719 overalt ud-bedret. Til gengæld var tre fag af skibets blytag over prædikestolen så hullet, at det ikke kunne loddess, men måtte aftages og omstøbes, ligesom skibets gavlspar ('gavlfjellene') mod koret skulle beklædes med bly. Samme år måtte våbenhusets tagsten repareres flere steder, ligesom tårnets råd-angrebne spåntækning blev udskiftet.²⁹ 1791-92, hvor tag og tagværk trængte hårdt til reparation,

var der tagsten over tårn, våbenhus og en del af kirkens nordside, mens resten var af bly.²⁹

1804 skulle den del af kirkens tag, der var teglhængt, udspækkes.³⁰ O. 1860 ønskedes blytaget på kirkens søndre side fjernet og erstattet af et stentag som på den nordre side, hvor der endvidere 1863 skulle indsættes 28 glastagsten.⁴⁸ 1867 var der ifølge Burman Becker bly på koret og tegl på resten af kirken (jf. fig. 15). 1924 blev blytaget på korets sydside fornyet og alle tage forsynet med tagrender og tomrede nedløbsrør.⁶⁶

★*Blyplader*. En blyplade med Frederik IV's monogram og årstallet 1726, der nu opbevares i graverbygningen, var ifølge Frode Jensen oprindeligt oplagt på korets sydside, men blev udskiftet 1923 og efterfølgende placeret i våbenhuset, hvor den hang på væggen indtil 1960 (fig. 20).⁶⁷ Yderligere en plade med samme datering og en afbildning af en piberygende mand opbevares i Vejlemuseerne (fig. 47).⁶⁸ I graverhuset opbevares derudover tre plader, herunder to med Frederik IX's monogram og årstallet 1959 (i hvilket år korets blytag fornyedes ved Michaelsen, Hvidbjerg) samt en plade med samme årstal og signaturen »C. H. Michaelsen/ Hvidbierrg«. Også tårnets tegltag fornyedes o. 1960.

Farveholdning. Kirkens kvadersatte dele står i blank mur, mens teglfacaderne og tårnet er hvidtede. Hele kirkens indre er kalket på nær korbuekragbåndene, mens bjælkelag og brædder siden 2008 er holdt i gråt og grønt.

†*Farveholdning*. Korbuekragbåndene var før i tiden kalkede (jf. fig. 21). Den søndre tårnfacade stod forhen i blank mur. 1960 var brædderne i koret og skibet mønjerøde med mørkegrønt mønstrede bjælker (o. 1910?), opmalet 1962. Loftet var før 2008 olivengrønt, bjælkerne grå og kantlisterne i sorte og røde farver.

Opvarmning. Kirken opvarmes af et *elvarmeanlæg* med rør- og panelovne fra 1983 (arkitekt Ebbe Lehn Petersen, Odense).

†*Opvarmning*. En *kakkelovn* blev 1883 doneret af enken efter J. Kærte og opsat i skibets nordøsthjørne.³¹ Den gamle skorsten blev nedtaget o. 1962.³³ Installeringen af et 'varmeapparat' blev godkendt 1915.⁶⁹ En ældre *kalorifer* for fast brændsel placeret i skibets nordøsthjørne blev 1962 er-

stattet af et oliefyret anlæg, der indtil 1983 var installeret i tårnets mellemstokværk (med muret returluftkanal i tårnets nordvestre hjørne).

Elektricitet. I forbindelse med anskaffelsen af lysekroner blev der 1924 indlagt elektrisk lys i kirken.³³

Vindfløj. En 1988 restaureret – eller snarere nyfremstillet – vindfløj over tårnets tagryg har en fane med årstallet »1867«, hvilket henviser til en større istandsættelse dette år.

†*Fortov*. 1932 ønskedes en stenbro anlagt ved kirkens sydside.⁴⁹

†*Kalkmalerier(?)*. 1805 omtaltes 'en Maling i Kirkevæggen' i forbindelse med vinduernes istandsættelse i skibets nordside.³⁶

Fig. 20. ★Blyplade fra ældre tagbeklædning (s. 3907). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – ★Lead plate from early roof covering.

Fig. 21. Indre set mod øst, 1895. Foto i NM. – Interior looking east.

INVENTAR

Kirkens ældste inventargenstand er som vanligt den romanske døbefont. Herudover er en del af et muret, middelalderligt (†)sidealterbord bevaret i skibets sydøsthjørne, mens en figurgruppe af *Den hellige Familie* fra en (†)altertavle samt en korbuekrucifiksgruppe, der begge stammer fra o. 1500, er opsat på skibets vægge. Fadet udført i Nürnberg i 1500-tallet benyttes som dåbsfad, men er først skænket 1765 af Jens Feveile, der købte kirken det år og også markerede købet ved at skænke et nyt altersæt udført af Mathias Winge, Vejle. Altertavlen er fra 1780 og beslægtet med et arbejde i Skibet Kirke.

Et (†)altermaleri med det usædvanlige motiv *Den Vantro Thomas* er udført o. 1825/30 formentlig af den 'Hinrichsen', der malede samme komposition til Viuf Kirke (Brusk Herred). Senere i århundredet blev det erstattet af en malet kopi efter Leonardos *Nadverens Indstiftelse*. Oblatæskan er udført 1865 af Hans Peter Severin Ingerslev, Vejle, mens den ældste (stål-)klokke er støbt 1877 af Bochumer Verein.

Rester af (†)stolestader fra 1900 er nu henstillet på loftet sammen med en prædikestol fra 1904 og et (†)alterbordspanel fra samme tid. Hans Agersnaps altermaleri af *Jesu Døb* er omtrent samtidigt, men først skænket 1911 af en anonym giver. Alterstagerne er en gave fra Niels Pedersen Ryeholm og hustru Johanne Jensdatter 1929. Ved kirkens istandsættelse 1962 opsattes en ny alterskranke, stolestader og prædikestol, alt tegnet af arkitekt Aksel Skov, Aarhus,⁷⁰ mens Aage Sørensen malede et nyt alterbillede forestillende *Kristus viser sig for Maria Magdalene* ('*Noli me tangere*'). Orgelpulpituret er fra 1981. 2008 er koret nyindrettet med alterbord og altermaleri, begge udført af Maja Lisa Engelhardt.

Farvesætning og istandsættelser. Kirken er præget af hovedistandsættelsen 1962, da det nye inventar, ikke mindst stolestaderne og prædikestolen i blank eg, blev opsat og korbuekrucifikset nymalet i en broget, men dog afdæmpet farveholdning.⁷¹ Farveholdningen er siden justeret i forbindelse med arkitekt Ebbe Lehn Petersens istandsættelse 2008,⁷⁰ da Maja Lisa Engelhardt

Fig. 22. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Interior looking east.*

udførte nyt alterbord og altermaleri samt forgyldte og forsøvede altertavlen.

Kirkens træværk vides 1843 at trænge hårdt til istandsættelse og maling, og to år senere var kirken under hovedreparation.⁴⁸ Koret blev omindrettet o. 1866 efter plan af L. A. Winstrup, hvor blandt andet nogle præste- og degnestole blev fjernet og alterbordet rykket lidt frem i koret.⁷² Koret blev atter istandsat 1890,²⁰ da der blandt andet blev anskaffet nye korbænke som testamentarisk gave fra Jørgen Hansen Axel. Kort efter 1900 blev kirken atter nyindrettet, idet det middelalderlige $\dagger$ alterbord blev erstattet af et nyt, og der blev anskaffet nye stolestader og prædikestol; 1906 blev træinventaret malet grønt med røde fyldinger.²⁰

Alterbordet fra 2008 er tegnet af Maja Lisa Engelhardt og måler 173×83 cm, 102 cm højt. Det er muret af hvidpudsede teglsten, der på fronten og siderne er beklædt med fliser af rødlig granit. Fliserne har varierende bredde, er opsat i forbandt

og står ufugede. Den kraftige bordplade er ligeledes af granit. Granitbeklædningen af alterbordet skal alludere til den sten, Jakob hvilede sit hoved på, og til granitrelieffet i kirkemuren (s. 3894), der blev opfattet som en fremstilling af den sovende Jakob (1 Mos. 28,11; jf. også altertavle ndf.).⁷⁰

$\dagger$ *Alterborde.* 1) Middelalderligt, nævnt o. 1900, et alterbord af kampesten med et forstyrret relikviegemme.⁷³ Bordet blev rykket en smule frem i koret 1866, enten ved ommuring eller nok snarere ved borthugning af dets østligste del (jf. ovf.). Bordet var indkapslet af et $\dagger$ *alterbordspanel* fra renessancen.⁷³

2) Opsat 1904.²⁰ En rammekonstruktion af træ, der var beklædt med et ($\dagger$)*alterbordspanel* (fig. 23), omfattende fire arkader med kannelerede pilastre, glatte fyldinger og korsrelief i sviklerne under en buefrise. Panelet, der nu henstår på tårnloftet, står

i grøn staffering med vinrøde fyldinger. 3) En rammekonstruktion af træ fra 1962.⁷⁰

†*Alterklæder*. 1700 var alterklædet 'meget forfaldent og ubrugeligt'.²⁹ Et alterklæde er 1838 omtalt som ubrugeligt.⁴⁸ Et nyt blev anskaffet 1866, det var rødt; formentlig af fløj.⁷² To år senere ønskedes et kors af guldgalonier, der kunne sys på klædet, men da ønsket måtte gentages 1871, blev det formentlig først da realiseret.⁷²

Altertavle, (fig. 24), 1780 med maleri fra 2008.⁷⁰ Den arkitektonisk opbyggede tavle, 275×155 cm, omfatter storstykke, højt postament fra 1962-63 og smal frise kronet af et brudt topstykke. Storfeltet er rektangulært med kraftigt profileret ramme og flankeres af fremskudte, glatte frisøjler med diminutiv base og stiliserede, korintiske kapitæler. Det glatte postament står med en skåret antikvainskrift: »Dette er min Søn, den elskede,/ i hvem jeg har Velbehag; hører ham! Matt. 17.6« (Matt 17,5!); hjørnerne er fremspringende. Frisen opdeles af fire svage fremspring med kanelering, og mellem disse er monteret planteornamenter. Topstykkets to svungne sider er udført med profilkant udformet som liljeblade og nedhængende blomst. De flankerer en midtkonsol, der bærer et ovalt felt indrammet af en laurbærkrans med et kerubhoved. I feltet er et relief af Helligåndsdue, og om det stråler en solgisl.

Altertavlens farver er 2008 afstemt af Maja Lisa Engelhardt efter hendes samtidige alterbillede.⁷⁴

Den står med forsølvning af storfeltets siderammer, bronzeret af søjleskafter samt postament, mens den øvrige tavle er forgyldt, bortset fra sparsom brug af himmelblåt som bund for frise og topfelt. Farvesætningen skal i samspil med altermaleriet udtrykke, at Kristus er tilstedeværende i lyset.⁷⁵

De ældre farvelag blev undersøgt ved restaureringen 1962-63, hvor tre stafferinger blev konstateret.⁷⁶ Det formentlig oprindelige farvelag omfattede en lyseblå grundfarve med postament og gesims i cinnoberrødt, sidstnævnte med hvidgrå og rød marmorering, mens søjlerne havde blå lasur på sølvbund. Herover blev konstateret et hvidt farvelag på profillister og udskæringer, der muligvis var malet op en enkelt gang. Yngst var en rødbrun staffering med hvide søjler fra 1906. Som del af restaureringen 1962-63 blev altertavlen malet i grønt, sort, hvidt og guld.⁷⁶

Altermaleriet er udført 2008 af Maja Lisa Engelhardt med emnet Forklarelsen på bjerget (Mat. 17,1-8).⁷⁰ Det abstrakte og pastost malede billede viser omridset af Jesus, der er skildret som en hvid figur med gyldent skær langs sine sider. Han er placeret foran en himmel udført med brede, omtrent vandrette penselstrøg af hvidt og lyseblåt. Figuren hæver sig let over de mørkere, rundende farvefelter af blåsort og rødbrunt i billedets nedre del. Inspirationen til emnet er hentet fra den romanske granitkvader, der er indsat i kir-

Fig. 23. (†)Alterbordspanel, 1904 (s. 3909). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – (†) *Communion table panel*, 1904.

Fig. 24. Altertavle, 1780 med Maja Lisa Engelhardts altermaleri (nr. 5) (s. 3910). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Altarpiece, 1780, with Maja Lisa Engelhardt's altar painting.*

kemuren (s. 3894), idet denne blev opfattet som en skildring af den sovende Jakob, hvis drøm om himmelstigen (1 Mos. 28,12) således ville have genklang i altermaleriets skildring af Jesus, der hæver sig over bjerget.⁷⁵

Altartavlen blev ombygget i 1800-tallet, hvor blandt andet postamentet blev udglattet, så et maleri kunne placeres foran det (jf. ndf.). Ved restaureringen 1962 blev tavlen ført tilbage til sin oprindelige form bortset fra postamentet. Det blev

Fig. 25. (†)Altermaleri nr. 1, Den Vantro Thomas, o. 1825/30, (s. 3912). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – (†)Altarpainting no. 1. *The Incredulity of Thomas*, c. 1825/30.

helt fornyet, eftersom der derfor ikke var nogle sikre holdepunkter for en rekonstruktion.⁷⁶

Altartavlen synes at stamme fra samme værksted som Skibet Kirkes lidt yngre (†)altartavle fra 1786 (s. 2729). Navnlig udformningen af frisøjlerne, topstykkets øvre del med et solgiselkranset felt og prydrelieffet på postamentet indikerer et sådant slægtskab.

(†)Altermalerier. 1) (Fig. 25), *Den Vantro Thomas*, malet o. 1825/30 i olie på lærred, 127×95 cm, sandsynligvis af Hinrichsen, Fredericia (jf. ndf.).⁷⁶

Kristus står i billedets midte med ligklædet hængende over venstre skulder og svøbt om sin torso. Med højre hånd peger han op mod lyset, mens han med venstre inviterer Thomas, der knæler foran ham og rækker hånden frem, til at stikke fingeren i sidesåret. Omkring de to står og knæler andre disciple iklædt lange kjortler og kapper. Kompositionen er identisk med det maleri fra 1827, signeret af en Hinrichsen fra Fredericia, der er i Viuf Kirke.⁷⁶ Det er givetvis udført af samme kunstner og omtrent samtidig med dette.

I slutningen af 1800-tallet blev et zinkkrucifiks placeret foran maleriet.⁷⁶

Emnet for alterbilledet er usædvanligt. Tilsyneladende er Hinrichsen den første i Danmark, der benyttede det som hovedmotiv i en højaltertavle, om end Bertel Thorvaldsen blev foreslået netop dette emne i 1819 og C.W. Eckersberg malede det 1833 til Skævinge Kirke (*DK Frborg*, 1468).⁷⁷ Emnet kan forstås som et udtryk for, at håndgribelige beviser, som dem Thomas søger, i sidste ende er irrelevante i trosspørgsmål, da de ikke giver indsigt i det guddommelige.⁷⁸ Som sådan er maleriet et interessant eksempel på den ikonografiske fornyelse, der kendetegner 1800-tallets altermaleri i Danmark.⁷⁹ Maleriet opbevares på kirkeloftet.

2) (Fig. 26), 1800-tallet, en kopi efter Leonardos *Nadverens Indstiftelse*, 54×102 cm, olie på lærred. Maleriet blev anskaffet til at pryde postamentfeltet, som i den forbindelse blev ombygget til et glat felt (jf. ovf.).⁷⁶ Det var taget ud af brug 1962 og opbevares nu på kirkeloftet.

3) (Fig. 27), o. 1905, udført af Hans Agersnap (1857–1925) og skænket 1911 af en anonym giver.²⁰ Maleriet er udført i olie på lærred, 121×91 cm, og forestiller *Jesu Døb*.⁷⁶ Det skildrer Jesus

knælende ved Jordanflodens bred med hænderne foldet foran sig. Johannes Døber holder den ene hånd over Jesus' hoved og med den anden både holder han op i sin kjortel og støtter sig til en lang hyrdestav. Over dem stråler solen på himmelen. Maleriet fungerede som topfeltsmaleri, men var taget ud af brug 1946, da det ligesom nu blev opbevaret på kirkeloftet.⁸⁰

4) (Fig. 28), 1962, udført af Aage Sørensen. Billedet forestiller *Kristus, der viser sig for Maria Magdalene* og er malet i olie på lærred limet på en træplade, 122×92 cm.⁷⁰ Maleriet viser Kristus, der er portrætteret lyshåret, skæglos og med en stor glorie. Han er iklædt det hvide ligklæde og rækker højre hånd frem mod Maria Magdalene, der falder på knæ og læner sig bagud, som udtryk for både overraskelse og for hendes reaktion på Kristus' afvisning, 'rør mig ikke!' Hun er iklædt en rødbrun, lang kjole og har gyldenbrunt hår. Bag hende ses konturen af en anden kvinde, der er iklædt lyseblå kjole og står foran indgangen til gravhulen. Bag Kristus er en række cypresser. Maleriet er nu monteret på altertavlens bagside.

(†) *Altertavle* (fig. 29), o. 1500. Af en høj- eller sidealtertavle er bevaret det centrale relief fore-

Fig. 26. (†) Altermaleri nr. 2. Kopi efter Leonardos *Nadverens Indstiftelse*, 1800-tallet (s. 2913). Foto Arnold Mikelsen 2023. – (†) *Altar painting no. 2. Copy of Leonardo's Last Supper, 19th century*,

Fig. 27. (†)Altermaleri nr. 3. Hans Agersnap, Jesu Døb, o. 1905 (s. 3913). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – (†)Altarpainting no. 3 by Hans Agersnap, the Baptism of Christ, c. 1905.

stillende *Den hellige familie*. Det er udført af eg, 122×90 cm, og skåret i én blok, der er udhulet fra bagsiden og afsavet i højre side. Maria sidder i en tronestol med Jesusbarnet på sit skød. Hun har langt bølgende hår under sin krone og er iklædt lang kjole og kappe med rosetprydet brystlukke. Med højre hånd støtter hun Jesusbarnets side, mens venstre arm mangler. Jesusbarnet sidder rankt på Marias højre lår og kigger lige frem for sig; begge arme er brækket af. Bag sto-

len står Marias mor Anna flankeret af Josef og Joakim. Hun er iklædt højhalset kjole, lang kappe og hoved- og halslin. Hun holder en åben bog med begge hænder og ser lige frem for sig; øjnene er dråbeformede. Ved hendes venstre side står ægtefællen, Joakim, der hviler højre albue og venstre hånd på tronestolen. Han har langt skæg, der er lagt i sirlige proptrækkerkrøller, bærer hat med opkrammet skygge og ser frem for sig med alvorlig mine. På modsatte side af Anna læner Jo-

Fig. 28. (†)Altermaleri nr. 4. Aage Sørensen, Kristus viser sig for Maria Magdalene, 1962 (s. 3913). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – (†)Altarpainting no. 4. Aage Sørensen, *Christ appears before Mary Magdalene*, 1962.

sef sig frem mod Jesusbarnet, som han rækker en vindrueklase. Han er flenskaldet med halvlangt hår samt krøllet skæg og er iklædt en lang kjortel. Tronstolen har tilsyneladende rundede ryglæn, hvis vanger prydes af gotiske vandnæseprofiler.

I 1700 var relieffet tilsyneladende fortsat i brug som alterprydelse, idet det oplyses, at 'der findes nogen levning af altertavlen opsat over alteret, som synes langt før reformationen at have været i brug'.²⁹

Relieffet blev istandsat 1962–63 og stod da i en 'tarvelig' staffering med røde toner, blå, okkergult og grønt samt blege hudfarver.⁷⁶ Denne fulgte en ældre staffering, men gruppen synes afrenset for oprindelig staffering; kun smårester af kridtgrund er konstateret.⁸¹ Restaureret 2008.⁸²

Relieffet er foreslået at have en stilistisk forbindelse med en række arbejder fra Fyn: Odense Vor Frue Kirke, Vissenbjerg Kirke, Føns Kirke og en altertavle tidligere i Gestelev Kirke (jf. også DK

Fig. 29. Den hellige familie. Reliefgruppe fra en senmiddelalderlig altertavle (s. 3913). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *The holy family. Relief group from late medieval altarpiece.*

Odense 1089 og 3405).⁸³ Dette ville antyde, at altartavlen udsprang fra et fynsk værksted, men forbindelsen ligger snarere i emnet end i udførelsen.⁸⁴ I stedet bør relieffet ses i relation til den lybske billedskærerkunst og dens spredning i Jylland o. 1500, herunder de værker, der i tidens løb er søgt samlet under 'Imperialissimamesteren', men nu regnes for et antal billedskæreres værker (jf. Skærup Kirke, s. 3973). Navnlig udformningen af Marias bølgende, tilbageredte hår og skildringen af Joakims alvorlige mine er typiske for denne billedskærertradition.⁸⁵

Et (†)sidealter (fig. 30, jf. s. 3896) blev opdaget 1961, da prædikestolens trappe blev nedtaget, det vil sige i skibets sydøstlige hjørne.³³ Det er muret af munkesten og benyttes nu som understøtning af prædikestolen.

Altersæt (fig. 31), 1765 udført af Mathias Winge, Vejle. Kalken er 24 cm høj, foden er rosetformet og svagt kuplet over en bred standkant. På denne

er med skriveskrift indgraveret: »Hvo som æder mit Kiød, og dricker mit Blod, haver et evigt liv, og ieg skal opreise ham paa den yderste dag, Joh 6 Cap 54v«. På foden er monteret et forgyldt, senmiddelalderligt krucifiks. Foden er drevet op i et keglestubformet skaft under en midtknop med seks led prydet af bosser. Bægret har glatte, næsten rette sider, og på det er indgraveret med skriveskrift i en spirallinje: »Da Han May^{ts} Kong Friederich den Femte udi Aaret 1765 solte Winding Kiercke til Kiøb- og Handels-Mand Jens Fæveil i Weyle, saa haver bemelte Jens Fæveil, Gud til Ære, Kierken til prydelse og nytte, forbedret dend ved Kierken værende gamle og nesten u-brugelig Kalck og disk, som Weyede i alt 18½ lod, med denne nye Kalck, Disk og Brød-æske som Weyer tilsammen 38¾ lod«. Under standpladen er den stemplet med mestermærket, bymærket »Wejle/1765« og vægtangivelsen »12L«. ⁸⁶ Desuden et

Fig. 30. Rest af sidealterbord i skibets sydøsthjørne (s. 3896 og 3917). Foto Aksel Skov 1959. – *Remnant of sidealtar in the south east corner of the nave.*

Fig. 31. Altersølv, udført 1765 af Mathias Winge, Vejle, og skænket af kirkeejer Jens Feveile (s. 3917). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Altar silver, made in 1765 by Mathias Winge, Vejle, and donated by church owner Jens Feveile.*

stempel for Bent Exner 2002 med henvisning til en istandsættelse.

Dysken måler 11,5 cm i diameter og er prydet på fanen med et hjulkors og en indskrift i skrivekrift: »Dette er det Brød som kommer ned af Himmelen at man skal æde af det, og icke døe.

Joh 6 Cap 50v« og »J. Fæveil – M. Ustrup i Weyle 1765«. Stemplet under bunden med by- og mestermerke samt vægtangivelse som kalken.

†*Altersæt*, nævnt 1700 som omfattende en lille kalk samt en disk af sølv.²⁹ Omsmeltet 1765 (jf. ovf.).

Oblatæske (jf. fig. 32), udført 1865 af Hans Peter Severin Ingerslev, Vejle.³¹ Den ovale æske måler 12×8,5 cm og er 4 cm høj. Under bunden stemplet to gange med mestermerke og indgraveret med kursiv: »Vinding Kirke«.⁸⁷

Alterkande (jf. fig. 32), 1972, udført af Hans Hansen, Kolding.⁸⁸ Den 20 cm høje kande har cylindrisk korpus uden fod, som er drevet op i en kraftig hældetud og afskåret skråt foroven. Låget er hængslet og på det er med versaler anført

Fig. 32. Hans Peter Severin Ingerslevs oblatæske, 1865, og alterkande udført 1972 af Hans Hansen (s. 3918). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Hans Peter Severin Ingerslev's wafer box, 1865, and altar jug made in 1972 by Hans Hansen.*

Fig. 33. Alterstager, skænket 1929 af Niels Pedersen Ryeholm og Johanne Jensdatter (s. 3919). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Altar candlesticks, donated in 1929 by Niels Pedersen Ryeholm and Johanne Jensdatter.*

»Vinding Kirke/ 1972« over og under et indgraveret hjulkors. Under bunden er indgraveret med versaler langs randen: »For midler fra Vinding Foredragsforening ved dennes ophør i 1965«. Endvidere ses følgende stempler: et ovalt årstalsstempel »Anno 1972«, mesterstempel, lødighedsstempel (925S), »Denmark/ Sterling« og »472«.

†*Alterkande*, anskaffet 1844.⁴⁸ Den er muligvis identisk med den fajancekande med tilhørende skål, der er beskrevet i 1925-inventariet.²⁰

En 'gennemhullet' †*skummeske* er nævnt 1925.²⁰

Alterstager (fig. 33), 1929,²⁰ 37 cm høje, med flad, cirkulær fod, hvorpå der med versaler er indgraveret: »Niels Pedersen Ryeholm og Hustru Johanne Jensdatter«. Skaftet er cylindrisk med konvekse og skarpe led øverst og nederst. Lyseskålen er glat med dyb bund. Stagerne blev forkortet 1962.²⁰

†*Alterstager*. 1) Nævnt 1700 som udført af messing.²⁹ De var stjålet 1808.³⁰ 2) 1876.⁴⁵ Stagerne blev omtalt o. 1900 som 'værdiløse' og udført af træ.⁷³

†*Syvstage*, skænket 1919 af 'Frk. Barsø, Vejle' til minde om hendes mor, hvis navn var indgraveret i stagen: »M. S. Barsø, f. Zachariasen«.²⁰

†*Messehagel*, nævnt 1700 som meget forfalden og ubrugelig.²⁹

Alterskranke (jf. fig. 22), 1962,⁷⁰ udført af eg som tre sider af en femkant. Hver side er inddelt i tre 47 cm brede knælepladser, der markeres af såvel knæfaldets puder som af de enkle, rektangulære balustre, der holder en glat håndliste med hylde til særkalke. Frem mod 2008 var knæfaldet beklædt med sort læder. Dette udskiftedes ved hovedstandsættelsen med uldbetræk i mørk sandfarve.⁷⁰ †*Alterskranker*. 1) Nævnt 1836 som opmalet og forgyldt inden for det seneste år.⁴⁸

2) 1858 blev alterskranken fornyet.⁴⁸ Det kan være denne, der ses på fotografier fra 1900-tallets første halvdel, da alterskranken var rundbuet med en kraftig håndliste båret af balustre udformet som glatte søjler med base og terningkapitel.

Døbefont (fig. 34-36), romansk, af granit, 83 cm høj. Foden er af kvadratisk grundform, men hugget op i et lavt skaft med femkantede hjørneprofiler; sidstnævnte kan opfattes som varianter af de typisk trekantede profiler, der hyppigt forekommer på blandt andet den 'vestjyske type'.⁸⁹ Kummen måler 76 cm i diameter og er uden skulpturelle udsmykninger, som utvivlsomt oprindeligt var malet på fonten og ikke hugget.

Fig. 34. Den romanske døbefont (s. 3919). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *The Romanesque baptismal font.*

Fig. 35. Nürnbergfad fra o. 1594, skænket 1765 af kirkeejer Jens Feveile (s. 3920). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – Nuremberg dish from c. 1594, donated in 1765 by church owner Jens Feveile.

Fonten er o. 1900 nævnt som 'overmalet'.⁷³ Den stod 1925 under korbuen. Nu opstillet i skibets nordøsthjørne.

Dåbsfad (fig. 35), Et Nürnbergfad fra 1500-tallet, skænket 1765 af kirkeejer Jens Feveile. Fadet er af messing, 59 cm i diameter, og har i bunden et relief af Bebudelsen omgivet af to rækker af gotiske bogstaver.⁷³ På randen er drevet et relief af springende hjorte og en bort af stemplede rosetter. Sekundært er indgraveret tre våbener, henholdsvis Friis med »BF«, Brockenhuus, der genbruger en roset fra den stemplede bort, med »EB« og Bille med »AB« samt årstallet »1594«. Våbenerne henviser til Eiler Brockenhuus til Nakkebølle og dennes hustruer, Berte Friis (gift 1574) og Anne Bille (gift 1584), og fadet har således fynsk proveniens (jf. deres gravsten i Åstrup Kirke, DK Svendborg 3130), men blev siden erhvervet af Jens Feveile, der lod det indgrave med »Jens Fæveil Maren Ustrup/ Anno 1772« og skænkede fadet til kirken, efter han købte den (jf. alterkalk, s. 3917).

Korbuekrucifiksgruppe (fig. 37), o. 1500. Kristus, 108 cm høj, har langt, krøllet hår, der ligger i en kraftig lok ned over hans højre skulder. Skægget er udført som sirlige proptrækkerkrøller. Han er kronet af en tornekrone, der er flettet i s-snoninger og endnu har sine pigge. Ansigtet er udmagret

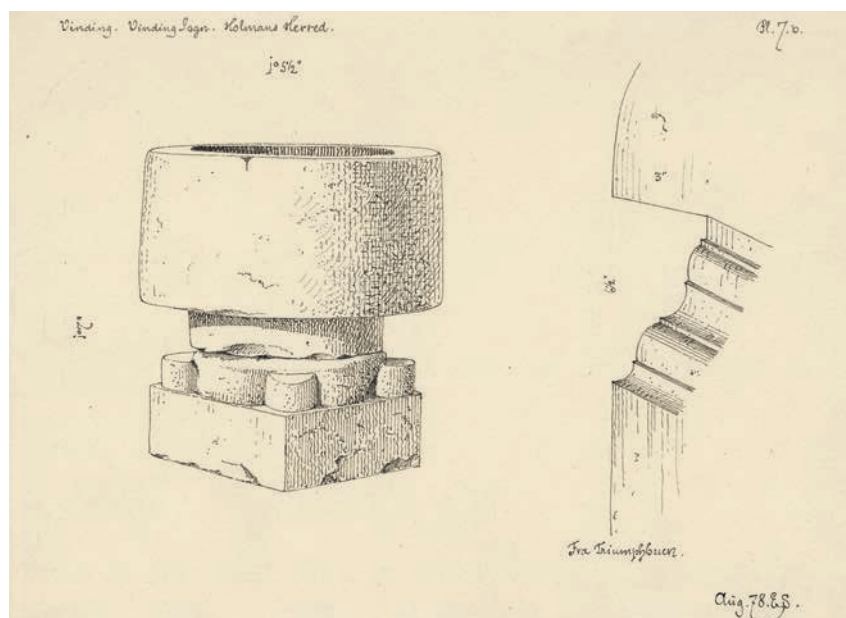

Fig. 36. Døbefont og detalje af korbue (s. 3919 og 3896, jf. fig. 14a-d). Erik Schiødte 1878. – Baptismal font and detail of chancel arch (see figs. 14a-d).

Fig. 37. Krucifiksgruppe, o. 1500 (s. 3920). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Crucifix group, c. 1500.*

og afslappet, duvende mod højre skulder, øjnene er lukkede og munden let åben. Han er naglet til korset i vandrette arme med strakte fingre. Overkroppen er slank med tydeligt markerede ribben og talje, mens lændeklædet hænger på hofterne og har både midt- og sidesnip. Fødderne er overlagte med den højre fod over den venstre. Korset, 146×110 cm, er fornyet i eg og en enkel konstruktion af to glatte, udekorede bjælker.

På en vandret lægte, som korset er tappet ned i, står figurerne af Maria og Johannes stående på hvert sit jordsmon, henholdsvis 84 og 86 cm højere. Maria er iklædt lang kjole og kappe og holder om sig selv, mens hun med en klud i højre hånd tørrer en tåre bort. Johannes står med højre ben skudt frem foran sig under den lange kjortel og kappen, hvorfra de foldede hænder stikker frem. Han har langt, krøllet hår og blikket rettet mod Kristus.

Sidefigurerne står i en sekundær bemaling fra 1962-63 udført af konservator Niels Termansen; Kristusfiguren er nymalet 2008.⁹⁰ Kristus har en lys karnation, mørkebrunt hår under den grønne tornekrone og hvidt lændeklæde. Maria er iklædt en blå kappe med rødt for og guldkant over en hvid kjole, mens Johannes er iklædt mørkegrøn kappe med hvidt for over en vinrød kjortel. Hans hår er brunt. Korset og lægten står i blankt træ.

Figurgruppen blev opdaget 1961, da man nedtog prædikestolens opgang og tilsyneladende fandt figurerne under trappen.³³ De stod da i en 'tarvelig og uskon' bemaling i samme farveholdning som nu, mens det daværende korstræ var udført af fyrretræ og brunmalet.⁸¹ Ved den efterfølgende konservering blev der konstateret en oprindelig forgyldning på lændeklædet.⁸¹ I forarbejdet frem mod kirkens restaurering 1962 overvejedes det at benytte krucifiksgruppen som alterprydelse.⁹¹

Fig. 38. Prædikestol, 1962 (s. 3922). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Pulpit, 1962.*

Prædikestol (fig. 38), 1962,⁷⁰ af blank eg. Kurven omfatter tre enkle fag med fyldinger af lodrette brædder, der ligger plant med rammeværket. Rammen er udført sådan, at de lodrette dele stikker lidt op over de vandrette rammestykker, så kurvens hjørner fremhæves. Opgangen løber langs triumfvæggen og har fire trin, glatte vanger og håndliste med tre rektangulære balustre.

(†)*Prædikestol* (fig. 39), indrettet 1904, en enkel prædikestol omfattende tre arkadefag uden hjørnefremspring mellem sig samt et enklere, kvart fyldingsfag, der tjente som afstandsstykke mod skibets sydvæg. Opgangen gik langs triumfvæggen. Stolens tredje fag samt afstandsstykket er bevaret på kirkeloftet og fremstår i grøn og gul bemaling med rødt felt, hvori ses en buket samt en minuskelindskrift i sort under bueslaget og forneden: »Helligånden trindt på jord/ er Guds røst med livets ord« (salme 298). De to kasserede fag bar indskrifterne: »Den yndigste rose er funden/ blandt stiveste torne oprunden« (salme 122) samt »Opstanden er den Herre Krist/ til alle slægters trøst for vist« (salme 222).⁹²

†*Prædikestole*. 1) Nævnt 1700, da den manglede 'gangen og forklædning' og i øvrigt stod uden staffering.²⁹ 1834 skulle en støtte 'straks' indsættes under stolen, der altså må have været vakkelvorn.⁴⁸ Den var sunket og måtte atter afstives 1857.⁴⁸

†*Prædikestolsbeklædning*, nævnt 1862, da stolen blev beklædt med 'fløj med guldfrynser'.

Stolestader (jf. fig. 42), 1962,⁷⁰ udført af eg. Gavlene er udført af tre brede planker, hvoraf det midterste er en smule lavere end de to flankerende planker. Ryglænet er let skrånende og ligesom gavlene udført af tre planker. Stoleværket omfatter 13 stole i skibets sydside og 14 mod nord.

(†)*Stolestader*, 1900 (fig. 40),²⁰ med udsavede gavle og fyldingsryglæn. Førstnævnte har et kraftigt, vaseformet fodstykke med et gennembrudt kors. Sædets endekant adskiller fodstykket fra selve gavlen, der er svunget i to afsæt mod ryglænet og kronet af en medaljon med forsænket Georgskors på ydersiden. En del af en bæk med komplet endegavl er bevaret på tårnloftet. Grønmalet med rød gavlfyldning. Stolene blev senest malet 1943.²⁰

†*Stolestader*. Nævnt 1700, da den bagerste stol i sydsiden manglede et bagpanel.²⁹ 1716 var der

Fig. 39. Fag af (†)prædikestolen fra 1904 (s. 3922). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Part of (†)pulpit from 1904.*

Fig. 40. (†)Stolestade, 1900 (s. 3922). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – (†)Pew, 1900.

behov for, at navnlig mandsstolene mod sydvæggen blev fæstnet, ligesom en ekstra stol skulle opføres ved kirkedøren.²⁹ 1768 var fem stole nedfaldne og en del andre trængte til at blive repareret.²⁹ 1804 var de mangler på kirkestolene, der var konstateret året forinden, endnu ikke afhjulpet.³⁰

†*Lukket stol*, 1800-tallet(?). Forrest i den nordre stolerække var indrettet en lukket stol, hvis låger hver havde to fyldinger og hang fra kanelerede hjørnepilastre med cirkulært topstykke. Ryglænet var på bagsiden mod de almindelige stole udført af højrektangulære fyldinger under en rundbuefrise.

†*Præste- og degnestole*. 1) Nævnt 1863, da de ønskedes fjernet fra koret og prætestolen erstattet af en lænestol, der skulle placeres bag altertavlen.⁴⁸ Der har utvivlsomt været tale om den vanlige indretning af lukkede stole nord og syd for alterbordet. En †*armstol*, der rimeligvis var benyttet af præsten, er nævnt 1925.²⁰

Løse stole, Børge Mogensen (model J39, kaldet 'Folkestolen'), af blank eg med fletsæde. Opstillet i skibets øst- og vestende, i sakristiet og i koret.

†*Løse stole*. 1837 måtte 'flere' løse stole anskaffes.⁴⁸

(†) *Korbænke*, 1890. Anskaffet som del af en testamentarisk gave fra Jørgen Hansen Axel til ko-

rets istandsættelse.²⁰ Bænkene er beskrevet 1925 som stående langs korvæggene og forsynet med et højt panel i hjørnerne, hvoraf et enkelt er beva- ret (fig. 41). Dette omfatter en arkade med kraftig bue mod bænken front, hvis gesims er forlænget og inddeler panelet i et storstykke og en høj frise. Panelet står i grøn bemaling med rød fylding, som dog indrammer en ældre indskrift i rød antikva på sort bund: »Jørgen Hansen Axel/ født i Brønsted/ d. 28 Januar 1816./ Død i Vinding d. 25 Juni 1887/ Bekostede Korets/ Istandsættelse 1890/ ved en testamentarisk/ Gave paa 500 kr.« Opbevares på tårnloftet.

Pengebøsse, 1900-tallet, af messing. Bøssen, der er tegnet af Martin Nyrop, er cirkulær, 20 cm i diameter, med en let kurvet front prydet af et Georgkors i relief og foroven med en kraftig pengerille. Bøssen er almindelig udbredt og genfindes eksempelvis i Egtved og Gauserslund kirker (s. 3842).

Orgel (jf. fig. 42) 1981, med otte stemmer, ét manual og pedal. Bygget af P. Bruhn & Søn, Årsløv. Disposition: Principal 8', Gedakt 8', Oktav 4', Rørfløjte 4', Waldfløjte 2', Cornet III, Mixtur II. Pedal: Subbas 16'. Kobling: P+M. På samtidigt *orgelpulpitur* i vest med spillebord mod nord. Pulpiturets brystning har syv fag, hvoraf orgel-

Fig. 41. Panel fra (†)korbænke, 1890 (s. 3923). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – Panel from (†)chancel bench, 1890.

Fig. 42. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Interior looking west.*

facaden udgør de tre midterste flankeret af 2×2 fag med panel af lodrette planker under vinduesåbninger, hvis rammeværk slutter op mod skibets vægge og loft. Både orgelfacade og brystning står i blank eg.

†*Orgler.* 1) Et orgel er nævnt 1906.³³ 2) 1909 med fire stemmer, bygget af I. Starup København. Orglet skulle placeres ved den nordre væg i tårnet.³³ Siden omdisponeret og ombygget med ny facade. Disposition optegnet 1973 (C-f): Princi-

Fig. 43. Kirkeskibet »Anne, Vejle«, bygget 1977 af A. D. Jensen (s. 3925). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *The votive ship 'Anne, Vejle', made by A.D. Jensen in 1977.*

pal 8', Gedakt 8', Spidsfløjte 4', Rauschquint II. Kobling M+M 4'. Tutti. Pneumatisk aktion, keg-levindlade. Orglet var opstillet på pulpitur i vest med østvendt facade og spillebord mod syd.⁹³

To *salmenummertavler*, 2008.²⁸ 60×50 cm, til hængenumre, hvidmalede, er opsat på skibets nord- og sydvæg. †*Salmenummertavler*. 1870 skulle to tavler til skydenumre anskaffes.⁷² 1925 havde kirken syv salmenummertavler.²⁰ 1978 skulle en salmenummertavle anskaffes.²⁰

Belysning. 2008 blev en Ørsted vægbue opsat på triumfmurens østside.²⁸

†*Lysekroner* (jf. fig. 21), nævnt 1890.³¹ To kroner til petroleum, hvoraf 'den store' blev repareret 1890. 1925 ombyggedes de til elektricitet, og de blev suppleret af en tredje krone før 1962, da det blev nævnt, at kirken havde tre lysekroner, hvoraf de to var ombyggede petroleumskroner.²⁰ Ved hovedrestaureringen samme år besluttedes det at kassere lysekronerne til fordel for væghængte lampetter.³³

Kirkeskib (fig. 43), 1977, bygget af forhenværende maskinmester A. D. Jensen.⁹⁴ En ca. 130 cm lang skonnert ved navn »Anne, Vejle« med sort- og rødmalet skrog med hvid detalje, der er bygget efter skibet 'Urda' af Vejle. Ophængt midt i skibet.

†*Ligbåre*, nævnt 1716, da den gamle bære var 'ganske øde', og en ny skulle laves.²⁹

Klokker. 1) 1877, støbt af Bochumer Verein. En stålklokke, 85 cm i diameter, med pyntelister mod slagringen og om halsen versalindskriften »Bochumer Verein Gußstahlfabrik 1877«. Klokken, der blev købt gennem *købmand Nødager, Vejle*, 1879,³¹ er nu taget ud af brug, men henstillet i sin slyngebom på tårnets klokkestokværk, efter den 1987 blev skønnet uegnet til brug.³³

2) 1989, støbt af Pierre Paccard. Klokken er 80 cm i diameter og prydes om halsen og om slagkanten af vinrankeborte. Om halsen endvidere versalindskriften: »Jeg er støbt til Vinding Kirke 1989 af Pierre Paccard i Frankrig«. På klokkelegemet står verset: »Tiden farer og varer/ Rummet er lydt/ lyt!« Ophængt i nordre glamhul i en vuggebom.

†*Klokker*. 1) Nævnt 1700, da der manglede en klokkestreng.²⁹ 2) 1829, da kirken betalte for klokken omstøbning og genophængning. Det oplyses i den forbindelse, at omstøbningen foregik i Randers, det vil sige hos klokkestøberiet P. P. Meilstrup & Jens Brodersen.³¹ 3) 1842, skænket af købmand J. P. Vissing, men endnu ikke ophængt. Den blev solgt 1878 for 112 kr.³¹

Fig. 44. Kirkegårdsmonument nr. 1, 1831. Sat over gårdmand Søren Pedersen, hans tre hustruer og to børn (s. 3926). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Churchyard monument no. 1, 1831. Over farmer Søren Pedersen, his three wives and two children.*

GRAVMINDER

Der er ikke bevaret nogen ældre gravminder i selve kirken, men på kirkegården er et par antikvarisk interessante kirkegårdsmonumenter fra 1800-tallet og to nogle støbejernsgitre fra århundredets slutning (se under nr. 1).

Kirkegårdsmonumenter. 1) (Fig. 44), 1831, over Maren Pedersdatter, *1811 i Horsted, †1831 på Eskholdt, med Maren Sørens datter, *1802 i Lindved, †1846 på Eskholdt, Mette Marie Hansen, *1810 i Pjedsted, †1864 på Eskholdt, Mariane Sørensen, *16. marts, †27. marts 1853 på Eskholdt Søren Pedersen, *7. dec. 1806 på Eskholdt, †23. jan. 1883 samme sted og Jørgen Sørensen, *9. okt. 1840 på Eskholdt, †22. april 1923 samme sted.

Stele af sandsten, 130 cm høj, med indsat marmortavle, hvorpå personalia er anført med ind-

hugget antikva. Opstillet sydvest for koret på et gravsted, der er indrammet af et støbejernsgitter på 3×4 fag med akantusornamentik og palmetter som dekorative elementer. Et tilsvarende støbejernsgitter i 3×5 fag er opstillet umiddelbart øst for koret. Det vides, at det ene af disse gitre blev anskaffet 1897 til gårdejer Diderik Jørgensens familiegravsted.³¹

2) (Fig. 45), 1871, over Christian Schmidt, *7. juli 1839 i Kollund, †26. maj 1871 på Vinding Højskole.

En spidsbuet stele af lysegrå sandsten, 150 cm høj, formet som et nygotisk vindue. Personalialia er hugget i antikva og oplyser, at afdøde var »Dansk Soldat i 1864/ Preussisk Statsfange 1867-68/ Landflygtig for at undgå Tydsk Krigstjeneste 1870«. På kirkegården ud for våbenhuset.

Fig. 45. Kirkegårdsmonument nr. 2, 1871, over Christian Schmidt (s. 3926). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Churchyard monument no. 2, 1871, over Christian Schmidt.*

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Vinding Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Vejle Amt i almindelighed jf. også s. 56-62. Henvisninger til *Danmarks Kirker*, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen på det pågældende amt; referencer inden for Vejle Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. *Rigsarkivet i Viborg* (RAV). *Kirkesessionerne for rytterdistrikterne*. Kirkesessionsprotokol, 1734-35 (Koldinghus Rytterdistrikt. Kirkesessionsprot.) – *Ribe bispearkiv*. Herredsbog, 1690 (*Bispeark*. Herredsbog); Kirkesyn, 1696-1792 (*Bispeark*. Kirkesyn); Diverse indberetninger om gejstlige embeders beskaffenhed, 1799-1803 (*Bispeark*. Kirkeejere) – *Brusk-Nørre Tjyrstrup Herreders Provsti*. Synsprotokol 1872-1904 (*Provstiark*. Synsprot.) – *Holmans og Elbo Herreders Provsti*. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1803-16 (*Provstiark*. Kirker og præstegårde) – *Elbo-Jerlev-Holmans-Brusk Provsti*. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1833-1887 (*Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde) – *Bjerre Herreds Provsti*. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1803-18 (*Provstiark*. Kirker og præstegårde) – *Elbo-Holmans-Jerlev Herreders Provsti*. Kirkesynsprotokol 1900-10 (*Provstiark*. Kirkesynsprot.); Kirkelige sager 1910-66 (*Provstiark*. Kirkelige sager) – *Gauerslund-Vinding Pastoratarkiv*. Diverse dokumenter 1808-1936 (*Pastoratark*. Div. dok.) – *Vinding Pastoratarkiv*. Liber daticus 1775-1806 (*Pastoratark*. Liber daticus) – *Vinding Menighedsråd*. Kirkeregnskabsbog 1924-36 (*Menighedsrådsark*. Kirkegersk.); Kirkeprotokol 1925-87 (*Menighedsrådsark*. Kirkeprot.); Forhandlingsprotokol 1904-90 (*Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.); Diverse sager 1928-78 (*Menighedsrådsark*. Div. sager).

Nationalmuseet (NM). *Notesbøger*. Fr. Uldall, Om de danske Landsbykirker IV, 190-192 (1887). *Indberetninger*. Sophus Müller 1878 (bygning, inventar); anonym, o.1900 (generelt); Axel Skov 1960 (altertavle); Niels Termansen 1960 (altertavle); Aage Sørensen 1963 (træinventar); Bent Exner 2002 (altersølv); Ole Dufour 2008 (altertavle); Maja Lisa Engelhardt, o. 2008 (alterbord og altertavle); anonym 2008 (istandsættelse).

Rønnow Arkitekter A/S. *Det Kgl. Bygningsinspektors Arkiv*. Vinding Kirke. (Rønnow Arkitekter. *Kgl. Bygningsinsp. ark*. Vinding Kirke).

Tegninger. *Nationalmuseet* (NM). Erik Schiødte 1878 (prospekt, plan, font, billedkvader); Aage Jørgensen 1936 (billedkvader); Mogens L. Hansen, udateret (sydvinduer); Aksel Skov 1959-60 (plan, detaljer); usigneret 1964 (facader); Birgit Als Hansen 1987 (udgravningsplan, snit); Kuno Mielby 1986-88, 1996, 2000 (facader, snit, klokke, tagværk); Lehn Petersens Tegne-

stue (særskilt arkiv) 1980, 1996, 2008 (orgel, sognehus, alter).

Danmarks Kunstbibliotek. Burman Becker 1867 (prospekt, detaljer).

Litteratur. Frode Jensen, »Vinding Kirke«, s. 131-136; Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tagkonstruktion over koret på Vinding kirke, Vejle amt*, NNU rapport nr. 11, Nationalmuseet 2023. (*Hylleberg Eriksen 2023*).

Historisk indledning og kirkens omgivelser ved David Burmeister, bygning ved Anders C. Christensen, inventar og gravminder ved David Burmeister, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Arkivalielæsning ved Kristoffer Edelgaard Christensen og Bjørn Westerbeek Dahl m.fl., engelsk oversættelse ved Patrick Marsden og korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet december 2023.

¹ *Kong Valdemars Jordebog*, udg. af Svend Aakjær, bd. I-III, Kbh. 1926-43, I, 69 med henvisning til fol. 13r.

² *Diplomatarium Danicum*. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1938 ff., 2 rk, nr. 95 (28. jan. 1329).

³ O. Nielsen, *Samling af Adkomster, Indtægtsangivelser og kirkelige Vedtægter for Ribe Domkapitel... kaldet 'Oldemoder'*, Kbh. 1869, 107, 109. For denne kirkelistes datering se s. 2533 (Vester Kirke) samt Jakob Kieffer-Olsen, *Kirke og kirkestruktur i middelalderens Danmark*, Odense 2018, 399 ff.

⁴ *Repertorium diplomaticum regni danici mediaevalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen*, Udg. af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, Kbh. 1894-1939 (*Repert*), 6787 (10. okt. 1435).

⁵ *Repert* (note 4), 6957 (7. juli 1438).

⁶ »Regnskabsbog over Indtægten af Landehiælpen 1524-26«, *Danske Magazin*, 4, 2, 1873, 44. De øvrige tre kirker, der betalte den lave sats var †Yding (Tørrild Hrd, 6 mk), †Kongsted (6 mk, s. 3717) Vester Starup (5 mk, *DK Ribe*, 1652).

⁷ *Danske Kirkelove*, udg. af Holger Fr. Rørdam, Kbh. 1881-82, 1, 457 (9. maj 1555).

⁸ *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1551 ff.* I uddrag udg. af Rigsarkivet, Kbh 1885 f. (*KancBrevb*), 1573-96, 111 (19. jul. 1580) og 365 (23. nov. 1594).

⁹ *KancBrevb* (note 8), 1571-75, 32 (20 sept. 1573). At Rasmus Bredal ikke betalte afgift, er utvivlsomt forklaret ved, at han samme år havde fået brev på Kroens part af tienden i Vinding Sogn 'uden stedsmål og afgift'; jf. *KancBrevb* 1571-75, 212 (14. jan. 1573).

¹⁰ *KancBrevb* (note 8), 1603-08, 626-27 (29. okt. 1607).

¹¹ *KancBrevb* (note 8), 1609-1615, 282 (5. sept. 1610).

¹² *KancBrevb* (note 8), 1647, 135 (1. maj 1647), og 1652, 217 (13. aug. 1652).

Fig. 46. Skibets $\dagger$ norddør (s. 3895). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – The $\dagger$ north door of the nave.

¹³ *KancBrevb* (note 8), 1649, 306 (22 dec. 1649). Det er ikke klart, hvilket år bidraget faldt, eftersom oplysningen er fremkommet, i forbindelse med at kirkeværgen Niels Mikkelsen Krag ikke havde fået anført beløbet i Gesten Kirkes regnskab og nu søgte at blive det godtgjort.

¹⁴ *KancBrevb* (note 8), 1653, 43 (25. jan. 1653).

¹⁵ *KancBrevb* (note 8), 1655, 159 (9. juli 1655).

¹⁶ *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden*, udg. i uddrag af Rigsarkivet, Kbh. 1892-1955, (*Kronens Skøder*), 15. febr. 1666.

¹⁷ *Kronens Skøder* (note 16), 22. nov. 1720.

¹⁸ RAV. *Bispeark*. Herreds bog.

¹⁹ RAK. *Rentekammeret*. Register til skødeprotokoller over bortsolgt ryttergods i Danmark fra 14. juni 1765 til 30. juli 1770 fol. 142v.

²⁰ RAV. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.

²¹ RAV. *Bispeark*. Kirkeejere.

²² RAV. *Pastoratsark*. Liber Daticus. S. V. Wiberg, *Personallistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie*, Odense 1870-73, ny udg., Kbh. 1959, I, 425.

²³ *Kongelige Rescripter og Resolutioner...*, bd. 4, Kbh. 1858, 391 (2. sept. 1855).

²⁴ NM. inv.nr. D393/1962-D442/1962.

²⁵ *Jensen* (u.å.).

²⁶ J. J. Ravn, »Fra Vinding Sogn i Holmans Herred«, *Vejle Amts Aarbog* 1939, 116.

²⁷ RAV. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot. samt *Menigheds-*

rådsark. Forhandlingsprot.; *Vore Kirkegårde* 1968, 23, nr. 2, 14.

²⁸ Rønnow Arkitekter. *Kgl. Bygningsinsp.ark*. Vinding Kirke.

²⁹ RAV. *Bispeark*. Kirkesyn.

³⁰ RAV. *Provstiark*. Kirker og præstegårde.

³¹ RAV. *Pastoratsark*. Div. dok.

³² RAV. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.; Rønnow Arkitekter. *Kgl. Bygningsinsp.ark*. Vinding Kirke.

³³ RAV. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

³⁴ RAV. *Norvang Herreds Provstiarkiv*. Synsprotokol 1820-24.

³⁵ NM. ATA. Projekt ved Linjen (2017).

³⁶ RAV. *Pastoratsark*. Liber Daticus.

³⁷ RAV. *Bispeark*. Kirkesyn. 1834 gik kirkens østmur 'ud af retning', jf. RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde.

³⁸ RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde; her blev for billedkvadrenes vedkommende udtrykkeligt forlangt, at de skulle genindsættes på det sted, hvor de før havde siddet.

³⁹ Jf. Johannesfremstillingen på en af landets mest prominente granitskulpturer, relieffet på Kathoveddørens tympanon i Ribe Domkirke, *DK Ribe* 218; for andre tympana med samme motiv, se M. Mackeprang, *Jydske Granitportaler*, Kbh. 1948, 148 ff, 310; vedr. lidt yngre snitværk, se f.eks. krucifiksgrupperne i Nybøl, Ulkebøl og Bedsted, *DK Sjyll* s. 2277, 2342 og 1729. Relieffet blev indledningsvis set som et billede på Jakobs drøm, jf. George Stephens, »Prof. S. Bugges Studier over nordisk Mythologi. Supplement«, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*, 1884, 5-6.

⁴⁰ Hvilket betyder, at kvaderen i så fald må være hjørnehugget.

⁴¹ *Mackeprang 1948* (note 39), 310-311; om det bundne uhyre generelt og i overgangstiden mellem hedenskab og kristendom, se Axel Olrik, »Om Ragnarok«, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*, 1902, 234 ff; jf. også *Stephens 1884* (note 39), 6-8. Vedrørende den nyere tolkning, se Louise Lillie og Erik Moltke, »Forkortet ikonografi«, *Den iconographiske Post*, 1973, 1, 24-31, samt Otto Norn, »Den omvendte harejagt«, *Den iconographiske Post*, 1973, 2, 20-22, samt Ebbe Nyborg, »Kirkernes indretning og skatte«, *Vejle Amts Årbog* 1999, 133-157. Gengivelser af samme karakter kendes fra en række senmiddelalderlige kalkmalerier, jf. Poul Grønder Hansen, »Den omvendte verden«, *Danske Kalkmalerier* 6, 110-113.

⁴² Hvilket atter forudsætter, at kvaderen er hjørnehugget.

⁴³ Jf. Ludvig Stubbe-Teglbjærg, »Gnidebilleder af danske og svenske billedsten«, *Romanske Stenarbejder* 6, s. 124.

⁴⁴ At der er tale om en form for vievandskar eller olielamper kan ikke udelukkes, men denne tolkning vanskeliggøres bl.a. ved det forhold, at disse kar som

regel har en anden form, jf. f.eks. s. 3650; se også Hugo Johannsen, »Vigvattenskar« (Danmark), i *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder* XX, sp. 12, Kbh. 1976; jf. også Jens Ingvordsen, »Vandkar af sten«, *Skanderborg Museum Årbog* 1988, 7-12; for olielampernes vedkommende gælder generelt, at hullernes diam. er mindre, som det ses i f.eks. Fovsing Kirke, *DK Ringkøbing* 2339; jf. også Jens Vellev, »Romanske olielamper fra Danmark«, *hikuin* 3, 1977, 211-22; samme, »En romansk olielampe fra Ribe. Romanske olielamper fra Danmark – 2«, *hikuin* 6, 1980, 75-82.

⁴⁵ RAV. *Provstiark*. Synsprot.

⁴⁶ NM. *ATA*. Indb. ved Sophus Müller u.å.

⁴⁷ Gelænderet er opsat 2007.

⁴⁸ RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde.

⁴⁹ RAV. *Provstiark*. Kirkesynsprot.

⁵⁰ *Kančbrevb* (note 8), 1573-96, 20. sept. 1573.

⁵¹ RAK. *Danske Kancelli*. Jydske Tegnelser 1635, 9. januar. RAV. *Bispearkivet*. Holmans Herred 1635-1778 (2. sept. 1635).

⁵² Jf. bl.a. udgifterne anført i RAV. *Langsbykirkernes regnskaber*. Rgsk. for årene 1635-39.

⁵³ RAV. *Landsbykirkernes regnskabsbøger*. Regnskabsbog for Erritsø Kirke 1617-1663.

⁵⁴ RAV. *Landsbykirkernes regnskabsbøger*. Regnskabsbog for Herslev Kirke 1617-1662.

⁵⁵ RAV. *Landsbykirkernes regnskabsbøger*. Regnskabsbog for Almind Kirke 1617-1662.

⁵⁶ RAV. *Landsbykirkernes regnskabsbøger*. Regnskabsbog for Pjedsted Kirke 1617-1656.

⁵⁷ RAV. *Landsbykirkernes regnskabsbøger*. Regnskabsbog for Harte Kirke 1617-1662.

⁵⁸ RAK. *Danske Kancelli*. Jydske Tegnelser 1653, 25. januar, herunder 3 sletdlr. fra Pjedsted Kirke, jf. RAV. *Landsbykirkernes regnskabsbøger*. Regnskabsbog for Pjedsted Kirke 1617-1656.

⁵⁹ RAK. *Danske Kancelli*. Jydske Tegnelser 1655, 9. juli.

⁶⁰ 1867 blev Bertel Hansen betalt 400 rdlr. for arbejdet, jf. RAV. *Pastoratsarkiv*. Div. Dok.

⁶¹ RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde; til to vinduer blev 1862 betalt for udhugning i muren, jf. RAV. *Pastoratsarkiv*. Div. dok.

⁶² RAK. *Reviderede regnskaber*. Kirkeregnskaber for Ribe Stift, Koldinghus Amt, 1669-70.

⁶³ RAV. *Koldinghus Rytterdistrikt*. Kirkesessionsprot.

⁶⁴ Alle daterede prøver er udtaget i tommer, der har bevaret splintved eller som baseret på iagttagelser under prøveudtagningen kun mangler splintved. Dateringen af korets tagværk bygger på ni prøver, hvoraf seks er daterede. Yngste årring er dannet 1414 (61580069). (Hylleberg Eriksen 2023).

⁶⁵ Tidligere var der vingetegl med signaturen 'Lysbro 1957'.

⁶⁶ RAV. *Menighedsrådsark*. Kirkerensk. samt RAV. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.

⁶⁷ *Jensen* (u.å.); jf. også RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager.

⁶⁸ Inv.nr. 1084X1.

⁶⁹ RAV. *Provstiark*. Kirkelige sager.

⁷⁰ NM. *ATA*. Indb. ved anonym 2008.

⁷¹ NM. *ATA*. Indb. ved anonym 2008. I første omgang udarbejdede kirken 2004 et forslag til genindretning af koret med alterbord, østvindue med glasmosaik og alterprydelse, der alt sammen var tegnet af Erik Heide; Kgl. Bygningsinspektors Arkiv.

⁷² Ønsket om denne omindretning blev fremsat 1863, men er givetvis først realiseret som en del af den hovedreparation, L.A. Winstrup leverede planen til 1866, jf. RAV. *Provstiark*. Synsprot. for kirker og præstegårde.

⁷³ NM. *ATA*. Indb. ved anonym o. 1900.

⁷⁴ NM. *ATA*. Indb. ved anonym 2008. Indledningsvis var der tale om 'sorte felter', hvilket altså ikke blev realiseret.

⁷⁵ NM. *ATA*. Indb. ved Maja Lisa Engelhardt o. 2008.

⁷⁶ NM. *ATA*. Indb. ved Aage Sørensen 1963.

⁷⁷ C. D. F. Rewentlow foreslog således Bertel Thorvaldsen, at emner fra opstandelsen og eksplicit Den vantro Thomas ville være velegnede til den nye alterprydelse til Skørtinge Kirke; Thorvaldsen fulgte imidlertid ikke dette forslag. Se Margrethe Floryan, *Kristus. Thorvaldsens statue i Vor Frue Kirke*, Aarhus Universitetsforlag 2020, 201.

⁷⁸ David Burmeister og Martin Wangsgaard Jürgen-

Fig. 47. *Blyplade fra ældre tagbeklædning (s. 3907). I Vejlemuseerne. Foto Anders Horsbøl Nielsen 2023. – *Lead plate from early roof covering.

Fig. 48. Indre set mod øst. Foto Einar V. Jensen 1946. – Interior looking east.

sen, »Glansbilledets skyggeside. Negativitetens plads i 1800-tallets religiøse kunst«, *Periskop*, 30, 2023, 128-29.

⁷⁹ David Burmeister, »Mellem fornuft og inderlighed. Troen og det nye altermaleri«, i: Cecilie Høxbro Østergaard (red.), *Dansk Guldalder. Verdenskunst mellem to katastrofer*, udstillingskatalog, Statens Museum for Kunst, Nationalmuseum Stockholm og Petit Palais, Paris 2019-20, 137-46.

⁸⁰ If. et foto i NM. ATA. af Einar V. Jensen 1946.

⁸¹ NM. ATA. Indb. ved Niels Termansen 1960.

⁸² NM. ATA. Indb. ved Ole Dufour 2008.

⁸³ Se onlineudgaven af Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler*, Odense 2010 (www.altertavler.dk, registernr. HA.02.05.01; besøgt 5. dec. 2023).

⁸⁴ Jan Friedrich Richter, *Claus Berg. Retabelproduktion des Spätmittelalters im Ostseeraum*, Berlin 2007, 238.

⁸⁵ Oplagte paralleller er Lütje Möllers værksteds *Apokalyptiske Madonna* fra Darum Kirke, nu i Varde Museum (inv.nr. VAM2109), *Katharina* fra samme kirke, *Nådefaderen* i Nationalmuseet (inv.nr. 14169) og 'den lybske del af Imperialissimamesterens *Apokalyptiske Madonna* i Skt. Annen Museum, (inv.nr. 64); Jan Friedrich Richter (red.), *Lübeck um 1500*, Kunsthalle Skt. Annen Museum, Lübeck 2015, kat. 8 og 10-11.

⁸⁶ Chr. A. Bøje, *Danske guld- og sølvmedlemærker før 1870*, 4. udg., revideret og udvidet af Henrik Jakobsen, Odense 2022 (Bøje), nr. B4-5578 og B4-5527.

⁸⁷ Bøje (note 86), nr. B4-5616.

⁸⁸ NM. ATA. Indb. ved Bent Exner 2002.

⁸⁹ M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige døbefonte*, 156 ff; Vindingfonten er ikke medtaget i bogen, der

kun omtaler kirkens billedkvader (jf. s. 3894 f.). Det samme gælder i øvrigt den beslægtede font i Egtved Kirke (s. 3475).

⁹⁰ NM. ATA. Indb. ved anonym 2008 og indb. ved Ole Dufour 2008.

⁹¹ Jf. RAV. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. samt skitseforslag i *Menighedsrådsark*. Div. sager.

⁹² NM. ATA. Indb. ved Aksel Skov 1960.

⁹³ Den Danske Orgelregistrant. Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes her.

⁹⁴ Henning Thalund, *Kirkeskibe i Haderslev Stift*, Haderslev 1999, 79. Rønnow Arkitekter. *Kgl. Bygningsinsp. ark*. Vinding Kirke.

Fig. 49. Eiler Brockenhuis', Berte Friis' og Anne Billes våbener på dåbsfadet (s. 3920). Foto Arnold Mikkelsen 2023. – The coat of arms of Eiler Brockenhuis, Berte Friis and Anne Bille on the baptismal dish.

VINDING CHURCH

Vinding parish is mentioned in 1231 in *Kong Valdemars Jordebog* (the Danish book of land taxation). In 1329, the parish is mentioned in connection with the establishment of a new prebend and canonicate at Ribe, to which 'Vinding Skovbølling' "in parochia Wynnyngh" was added. The church is listed under Brusk Herred in *Ribe Oldemoders* church list of c. 1376–89. In *landehjælpen* of 1524–26, Vinding Church contributed 6 marks, amongst the lowest amounts in Ribe Diocese. In 1573, the church was in such a poor condition that it was in danger of collapsing, allegedly because Vinding Church's later parish priest, schoolmaster Rasmus Bredal, had secured the church's part of the tithe, but neither looked after the building nor paid the necessary amount for 1572. In 1607, the Crown assigned Vinding Parish to Vejle School, the schoolmaster of which should serve the parish. It is stated in 1649 that, upon royal orders, Gesten Church (Ribe Amt) had contributed 30 *sletdaler* towards the repair of Vinding Church. It was necessary for the church to receive financial support again in 1653. However, the amount collected was insufficient, and in 1655 all the wealthy churches in Ribe Diocese had to provide support for Vinding Church.

Ownership. The church belonged to the Crown until 1765, when it was sold to merchant Jens Feveile, Vejle. In 1782, it was sold to farm owners Niels Nielsen Vinkel, Horsted, and Rasmus Markussen, Vinding. In the following years, the two shares were sold between local farmers, until the parishioners collectively acquired the church in 1799. The church was given *freehold* status on 1 January 1914.

Chapel of ease. In *Ribe Oldemoder*, the church is listed as a chapel of ease to Gauerlund. From 1607, the rector of Vejle's Latin school was also parish priest in Vinding. In 1803, it was decided that the parish would be added to Gauerlund when the chaplaincy next became vacant. In 1887, Vinding became the main parish with Skærup as the chapel of ease (p. 4007), a relationship that lasted until 1994.

Coin finds. During the renovation in 1962, 29 coins were found, including two unknown variants of coins from the reign of Valdemar II, which are now in the Royal Collection of Coins and Medals at the National Museum.

Building. The Romanesque granite ashlar church consists of a chancel and nave, to which the following are attached: a late medieval tower at the west end of the nave and a completely renovated porch from the 1600s on the south side.

The ground plan is laid out at right angles and consists of a square chancel attached to the nave, which on the outside is twice as long as the chancel (figs. 5–7 and 9). The walls extend up in 11 courses on top of a sloping plinth, which over a long stretch in the west of the nave's north side is at a lower level compared to the rest of the building; this may be the result of a short pause that occurred during the building work. Unlike the facades, the back walls consist of unworked, plastered fieldstones, apart from the windows and the corners, where ashlar have been used. The church is distinguished by a few well-executed and interesting figure stones with motifs in high relief (figs. 10–11 and 14c–d). The figure on the south side of the nave is the haloed and full-bearded Evangelist *John*. His head is at a slight angle and right hand placed under his cheek, whilst the left arm supports his right elbow. The figure is therefore in a traditional mourning pose. This motif is inherently intended to be placed in an upright position, perhaps on a casing stone in a portal, and in this case would have been part of a composition with an opposing Mary figure and accompanied by a tympanum containing the Crucifixion. The relief on the north side of the nave cannot be identified with the same degree of certainty, however. A man is shown with his face in profile, in a horizontal position, hanging from and tied to a staff, thus resembling killed game. The motif was originally interpreted as the bound devil, who is set free on Judgement Day, whilst a revised interpretation proposes it represents a 'hare hunt in reverse'. In

addition, two ashlar, walled into the back walls in respectively the north-west corner of the chancel and the south-east corner of the nave, have a circular, bowl-shaped depression in the surface (fig. 13). The purpose of this feature is uncertain, and as the stones are incorporated into the building in a way that does not suggest secondary walling up, they are probably re-used stones from another context.

The doors in the westernmost part of the nave are situated opposite each other; the southern one is still in use and was widened in 1899, whereas the north door has been walled up, externally flush with the facade and internally as a narrow, rectangular niche. Of the original windows, only the north window of the chancel is still used, on the outside consisting of a sill, casings of bevelled stones and a straight-edged monolith lintel with a round-arched bottom edge (fig. 5). The walled-up east window is designed in the same way.

The chancel and nave have flat ceilings, the replaced beams of which have had boards nailed on to their undersides, as well as profiled mouldings along their edges from c. 1890. The chancel arch, of corner-hewn granite ashlar and with a round relieving arch of curved hewn, wedge-shaped stones, is intact. A remnant of a bricked side altar Communion table in large medieval bricks in the south-east corner of the nave was investigated when the church was renovated in 1962 (fig. 30).

The tower, which was erected at the west end of the nave in the Late Middle Ages, has over the years been subjected to several major renovations, especially because of its unstable foundations. It is constructed of large red medieval bricks, supplemented by fieldstones and quantities of re-used granite ashlar. The interior of the tower, which opens into the nave via a wide, round-arched arcade, has a flat wooden ceiling, but was originally intended to have vaults.

The post-medieval porch at the south door of the nave was mentioned for the first time in 1700, but in its present form dates back to 1962, when the walls were completely rebuilt with normal-sized bricks.

Furnishings. The oldest furnishing inside the church is the Romanesque baptismal font (fig.

34). There are also the following: part of a brick-built medieval (†)Communion table from a side altar preserved in the south-east corner of the nave, a group of figures *the Holy Family* from a late medieval altarpiece and a crucifix, the latter two from c. 1500 (figs. 29 and 37). A Nuremberg dish from the 1500s (fig. 35) and a new altar set made by Mathias Winge, Vejle, were donated in 1765 by Jens Feveile, who had purchased the church that year. The altarpiece is from 1780 (fig. 24) and related to the work in Skibet Church.

An old altar painting with the unusual motif *the Incredulity of Thomas* was produced c. 1825 (fig. 25), probably by the painter 'Hinrichsen', who painted the same composition for Viuf Church (Brusk Herred). Later in the century, it was replaced by a painted copy of Leonardo's *the Last Supper* (fig. 26). The wafer box was made in 1865 by Hans Peter Severin Ingerslev, Vejle (fig. 32), whilst the steel bell was cast by Bochumer Verein in 1877.

In 1900, the pews were replaced, and remains of these are now kept in the church loft together with a pulpit from 1904 (figs. 40–41). Hans Ager-snap's altar painting of *the Baptism of Jesus* (fig. 27) is approximately contemporary, but was not donated until 1911 by an anonymous individual. The altar candlesticks were given to the church by Niels Pedersen Ryeholm and his wife Johanne Jensdatter in 1929. When the church was renovated in 1962, a new altar rail, pews and a pulpit (fig. 38) were installed, all designed by architect Aksel Skov, Aarhus, whilst Aage Sørensen produced a new altar painting depicting *Christ appears before Mary Magdalene* ('*Noli me tangere*') (fig. 28). The church's colour scheme is still characterised by this renovation, in which smooth oak was largely used, but the colour scheme was adjusted slightly during Ebbe Lehn Petersen's renovation in 2008, when Maja Lisa Engelhardt produced a new Communion table and altar painting, and also a gilded and silver-plated the altarpiece (fig. 24).

Sepulchral monuments. No early sepulchral monuments are preserved in the church itself, but the churchyard contains a few of antiquarian interest from the 19th century and cast iron gratings dating to the end of that century (figs. 44–45).